JOSEPHI LANZONI

PHILOS., ET MEDIC. DOCTORIS FERRARIENSIS,

In Patrio Lyceo Lectoris Ordinarii, & Academiæ Leopoldino-Imperialis Naturæ Curiosorum Collegæ &c.

EXERCITATIO

MEDICO-PHISICO-ANATOMICA,

DE SALIVA HUMANA

Eiusque natura, usu, proprietatibus &c.

FERRARIÆ. M. DCCII.

Typis Bernardini Pomatelli.

Superiorum permissu.

Reuerendissimo P. Magistro.

VINCENTIO CORONELLI

Artium, & Sacræ Theologiæ Doctori, Serenissimæ Venetorum Reipublicæ Cosmographo, ac Totius Seraphici Ordinis Minorum Conuentualium Ministro GENERALI Meritissimo.

Ioseph Lanzonus Sal., & Felicit.

A *Vetusta rerum memoria mos receptus ad nos vsque peruenit, ut illi omnes, qui libros suos publici iuris facere decernant, vnum,*

aut virum Dignitate conspicuum, vel heroicis virtutibus illustrem, aut eruditione celebrem, vel tandem Amicum eligant, cui librum donent: Ità sapientissimus Peripateticorum Pater Aristoteles Eudemo, Nicomaco, & Alexandro Magno, Elegantissimus Poetarum Catullus Cornelio Nepoti, Lyricorum Phœnix Horatius Mecenati, Incomparabilis Valerius Maximus Tiberio Cæsari, Illustris Flauius Vegetius Valentiniano Augusto, & magnus Naturæ Bibliotecharius Plinius Vespasiano opera sua dedicarunt; Longum hic foret, & epistolæ minimè conueniret ad inferiora descendere tempora, & plura exempla, quæ passim extant, undique velle conquirere; Itaque hoc qualecumque meum Opusculum in lucem edendo, antiquum morem sequi decerno, nec diù deliberandum fuit, cui potissimum meam hanc dedicarem opellam, REVEREN-

REN-

RENDISSIME PATER; si enim Dignitatem quero, pauci Dignitatis gradum tuo ęqualem obtinent, si heroicas virtutes, quis istis te fulget præstantior, si Eruditionem, quis te dignior ob tot ęgregia Edita opera, si denique beneuolentiā ergà me tuam considero, quis tibi est præferendus, qui suaui comitate semper soles

Meas esse aliquid putare nugas.

Hanc ideò Exercitationem meam de Saliua sub tuum conspectum venire sino Reuerendiss. Pat. Protectorem non habituram, quin potiùs sustinuerit Iudicem

Quò nil exactiùs, eruditiusque,
Sed nec candidius, benigniusque.

Accipe igitur hilari vultu, & exporrectā, lętaque fronte hoc qualecumque munusculum, tanquam specimen, & testem meæ

ergà te obseruantiæ, idque si dignum tua protectione videatur, tuere: Ego interim D. O. M. enixè rogo, ut gloriam tuam augeat, tua vota secundet, & ad tuæ Illustrissimæ, ac semper Venerabilis Religionis perpetuum splendorem, & utilitatem, te seruet incolumen. Vale.

Ferrariæ die 27. Febr. 1702.

AD

A D

LECTOREM

TAntum in me poteſt blanda vis Amicorum, ut tenuem hanc ingenioli mei opellam publici iuris facere ſuſtineā, & vadum hoc tentare publicę Famæ; Nihil enim mihi minùs in animo erat, quam huic me deuouere curæ faſtidio-

ſo hoc

ſo hoc, ac delicatioris palati ſæculo; quò plures ſunt Ariſtarchi, quos hodie alit obtrectatio, ut verbis utar Stobæi, & plures Sychophantæ, qui ieiunè maleuoli, nihil præter odium Litterarum profitentur, & ut nihil ſciunt, ità omnia carpunt acuendo linguas ſuas ſicut ſerpentes, omnia Theoninis dentibus dilacerando, ad vituperandum procliuiores, vt ait Plutarcus, quam ad laudandum, & quià quot homines, tot ſunt ſententiæ, ideò ſtat prò certiſſimo, quod ſcribendi modus, qualiſcumque ſit, voluntates omnes explere nequit, omnibus enim placere difficilimum eſt: Vicit nihilominus Amicorum importunitas, quibus me totum debeo & licet mihi plus diſcendi incumbat neceſſitas, quam ſuppetat docendi facultas. vt loquar verbis Illuſtris Boylei in Tent. Phyſiol., attamen Exercitatio hæc de

Saliua

Saliua humana respicit lucem , cuius euoluendo pagellas , ut te benevolum Lectorem præbeas enixè rogo , & hunc qualemcumque ingenii mei fœtum , æqui , bonique consulas oro ; Obseruabis autem perlegendo , me multos passim Authores , & plures forsàn , quam par esset adiecisse , quod tamen haud iniquo , ut spero , feres animo , necessum enim duxi verbis meis Doctorum Virorum testimoniis in medium allatis fidem conciliare ; nec per hoc , quod aliorum sententias transcripserim , me damnes vellim , nam rectè in sui Eunuc. Prologo cecinit Terentius.

Nullum est iam dictum , quod non dictum sit prius ,
Quarè æquum est , te cognoscere , atque ignoscere .

Plura

Plura quidem circà Saliuam addere potuissem, ast cum non volumen; sed tantumodò Exercitationem paruam conscribere decrevissem, nolui iusta mole, eandem excedere, præceptorum memor Stobei lectione, & doctrina mirabilis, *nè verbis multis pauca comprehendas, sed paucis multa*, & antiqui Atheniensis Comici Menandri,

Impudentes sermones hoc solo iuuantur,
si fiant breues,

nec non Lyricorum Phœnicis Horatii in gremio Musarum educati

Quidquid præcipies, esto breuis, ut citò dicta.
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.

Non-

Nonulla forsàn irrepſere in huius Opuſculi impreſſione Menda, & Sphalmata, tùm ob oculi mei prætèruolantis indiligentiam, cum ob Typographi incuriam, quæ iuxtà rei ſenſum faciliter apparentem, ut emendes rogo; commata verò, & diſtinctiunculas alias, quæ hinc indè negligenter impreſſa inuenies criſi tuæ, & arbitrio committo; Interim Vale, ac me ama.

Hie-

HIERONYMI BARVFFALDI

Ph. D. Ferrarien.

In Undequaquè Clarissimi Viri, & Amici Candidissimi

IOSEPHI LANZONI

Med. Ferrarien., in Patr. Lyc: Lectoris.

OPUS

De Saliva Humana.

PHALEUC.

QUid, LANZONE, tot editis libellis,
Quos non Occidui inuident Eois.
Quos nec postera peierabit ætas,
Huic nostro decus attulisse sæclo,
Quid LANZONE nouũ voues Mineruæ

Phe-

Phœbeæ Artis Opus BONÆ SALIVÆ?
Non sat Pęonia *quot* Arte claros
Regali Padus educauit vnda
Chartia viuere? non sat orbe nosci
Condiri *queat* Arte *qua* Cadauer?
Non sat Citria, *non satis* Corollas
Æternam ingeniis olere Famam?
Sunt hæc crede mihi, satis superquè,
Vt doctum queat vsque ad astra Nomen,
Vel visu inuidię probante, tolli;
At perge, & noua semper Eruditis
Mentis prome penu diu reposta,
Quo, si plus nequeat, nitere nomen,
Saltem nomine Res tuo nitescant.
Ipsa, dic rogo, quid fuit SALIVA
Olim sordidiusque, viliusque?
Quid nunc nobilius, salubriusque?

Canebam in meo Museo Ferrariæ Kal. Febr. 1702.

Fran-

Francifcus Iuftinus Phil., & Med. Doctor.

Legi iussù Reuerendifsimi Patris Inquifitoris Generalis Ferrariæ, nec finè animi iucunditate eruditam hanc exercitationem, cuius titulus eſt, *Iofephi Lanzoni Philof., & Med. Doctor. Ferrarien. Exercitatio Medico-Phifico-Anatomica de Saliva Humana eiufq; natura ufu, & proprietatibus &c.* quam publica luce dignifsimam iudico, cum nihil præcontineat, quod Moribus, Principibus, aut Ortodoxæ repugnet Fidei, imò innumeras non folum medicas, & anatomicas eruditiones, fed etiam philologicas voluptates, in quibus Medicorum fimul, ac humaniorum litterarum Profeſſorum animus erudiri poterit.

Die 14. Ianuarii. 1702.

Attenta fuprad. atteſtatione, & approbatione &c.

Imprimatur.

Fr. Carolus Francifcus Corradus Vicarius Generalis S. Officii Ferrariæ.

Dominicus Catalanus Vicarius Generalis.

I O-

IOSEPHI LANZONI

Philos. , & Med. Doct. Ferrarien. &c.

EXERCITATIO.

Medico-Physico-Anatomica de Saliva humana, ejusque Natura, usu, proprietatibus &c.

CAPUT PRIMUM.

De Salivæ Natura, & causis.

VT à nomine incipiam, & rem ab ovo, ut dici solet exordiar, saliva dicitur, quòd salis saporem habeat juxtà Perotum, & Laurentium, vel à saliendo, quòd in ore saliat, & crescat, ut Rob. Stephano placet, sive à salvando salvia, quasi saliva nuncupatur, eò quod multos morbos sanet, ac salvet, ut cum Galeno, Plinio, Martinio, & aliis Cornelius à Lapide scribit; Varias hic humor sortitus est deffinitiones, ac no-

mina juxtà varias Doctorum sententias; nonulli enim salivam, tamquam inutile corporis excrementum considerarunt, qui tamen à Galeno admonentur, salivæ generationem inter ea esse, quę providè à Natura fiunt; undè meritò alii velut utilissimum machinæ humanę laticem salutarunt; hinc cum Jungkenio, & Bohnio Zypeus, salivam, humorem serosum ex ductibus salivalibus extillantem deffinivit; primum Naturæ menstruum in humano Laboratorio vocavit VValdscmidtius; Liquorem à sanguine separatum per proprias glandulas Taury dixit; Principale chilificationis menstruum Georgius Bagliuus; primariam alterationis alimentorum causam Deleboe Sylvius; humorem præparatum à parotitibus glandulis Sachius; Simplicem lympham Paulus Ammannus in sua paręnesi; humiditatem ex sero à sanguinea massa segregatum Gerardus Blasius; Vaporem è ventriculò per œsophagum in os ascendentem, ibique condensatum Cartesius; Excrementum glandularum, quæ sub lingua reperiuntur Zachutus; Spumam fermenti Grebnerus, & humorem aquosum planè insipidum Vartonus: Lictis autem hisce variis salivæ nomi-

nomi,

minibus, ac deffinitionibus, ego salivam deffinio, liquorem limpidum, ex arterioso sanguine à glandulis propriis separatum, & per salivales ductus in oris cavum ad usus varios effusum; limpidum dixi liquorem, colori tamen, & perspicuitati aquæ aliquantulum cedens, cum lucis radii in saliva, quam in aqua paulò majorem subeant mutationem; quod autem spumosa expuatur, non sibi, sed linguæ, & oris motui hoc debetur; hinc optimè asserit Anton. Nuckius, spumosam ordinariò, & tenacem salivam reddi, quià linguæ, musculorumque maxillam inferiorem moventium motù variè agitatur, undè sal, quod in salivali continetur liquore, fortè lixiviosum, vnà cum spirituosis acidis, & oleosis partibus, dum spiritus volatilis dissipatur in avras, in spumam abit, nivis modò albicans, quæ varietas ex eo provenit, quod radii lucis tùm temporis maiorem, quàm antè subeant mutationem, magis tamèn spumosa saliva apparebit, si longiori sermone humor salivalis agitetur; Accedit quod aer assiduè inspiratus, & expiratus, multum ad id contribuat, potissimum si salivæ diutiùs maneat permixtus, uti hoc videre

est in his, qui apoplexia afficiuntur, in quibus, dum liber aeris exitus denegatur, talis spumosa saliva ordinariò conspicitur; Dixi à sanguine separari, quià arteriæ glandulis præter calorem, nutrimentum quoquè, simulque salivæ materiam suppeditant, quod probant magnę salivationes, vel spontè subortę, vel ab arte procuratæ, quæ sæpè crasim sanguinis vitiatam corrigunt, ac affectiones cruoris tollunt, quod sanè non fieret, si à nervis, vel aliundè salivæ materia deveniret: Negat autem Helmontius, salivalem liquorem à sanguine sequestrari, oriri statuens à suo latice humorali neglecto; & cum Bilsio Deusingius, eum à rorifero succo statuit provenire; Ast non tantum sanguinem arteriosum ad salivam construendam concurrere tradit Paul. Ammannus, verum spiritus etiam animales per nervòs in glandulas salivales derivatos: Effluit autem per proprios ductus salivalis lympha, de quibus singillatim scribam in secundo capite hujus meæ Exercitationis. Nomine verò salivæ hic non intelligo, quemadmodum confundunt aliqui, crassum illud, viscidumque liquamen, quod è tonsillis, tussi, aut screatu exprimitur,

tur, quodue ſputum nuncupatur, de quò tamen nonulla in ultimò capite diſſeram, cum varia circà ſputum, & ſalivam ennumeravero, nè fortè aliqua in præſenti meo tenuiſſimo opuſculo defficere videantur; Notanda hic ſolumodò venit differentia, quę inter ſputum, & ſalivam procedit; per ſputum enim intelligunt prudentiores Phyſici, humorem tenacem in ore cum molęſtia redundantem, atque vel ex cattharri defluxù collectum, vel ex ſalivæ corruptione genitum, ſivè cum tuſſi à pulmone reiectum; per ſalivam autem liquorem naturalem in ſanis intelligunt, non ſuperfluum, ſed ad oris humectationem, ciborum maſticationem, concoctionis præparationem, & ad alios uſus neceſſarium; Pariter notanda eſt diverſitas, quę intercedit inter ſalivam, & illum mucum, qui è cerebro per os cribriforme delabitur & partim per nares evacuatur, partim per palati poſteriora ad fauces deſcendit; non quod hic humor ratione originis multum differat à ſaliva, ſed quod mucus ratione longioris moræ in via, ſœpè alienam adipiſcatur qualitatem, antè quam ad os perveniat; Sanè liquor iſte in homine ſano in cerebri ven-

triculis satis fluvidus, ac tenuis existit, non tantum verò instar salivæ oris; propter quam tenuitatem per minima foramina ossis cribriformis faciliter in spongiosa narium ossa elabitur, in quibus per moram, & per transitum aeris, crassitiem, colorem, aliasque à saliva alienas qualitates acquirit: Verum quia de muco sermo intercidit, opere prętium existimo, nonulla obiter juxtà mentem Clarifs. D. Raymundi Vvieussens in sua Neurographia generali lib. 1. cap. 16. de membrana pituitaria adnotare; hæc enim membrana est pars fungosa, spongiosa, & glandulosa, plurimis diversi generis instructa vasis, quæ propriè, ac primariò ascendentis ad caput sanguinis, aquosis, lentisque succis excrementitiis excipiendis, & excernendis apta comparata est; dicitur autem pituitaria, quià, aquosæ, crassę, & viscidę ascendentis ad cerebrum sanguinis partes, ad illam amandantur, ac in ea à sanguine secernuntur, & deinceps, vel screatu, vel narium emunctione extruduntur; ex quò etiam patet, quanta sit, à me jam dicta diversitas, ac differentja inter mucum, sceatum, & salivam; Talis verò membrana exiguis foraminibus distinguitur, & si digito comprimatur mucû
con-

confestim emittit; & si è capite exēpta in aquam imitatur spongiæ ad instar illius partes absorbet, quod oculari inspectione observavit Excellentiss. D. Franciscus Justinus Medicus, & Chirurgiæ Professor expertissimus, nec non Anatomicus diligentissimus in sectione capitis unius Militis sœva peripneumonia extincti in Magno nostro D. Annæ Xenodochio, cui foelicissime operam suam chirurgicam præstat; Hinc in ea membrana observantur quamplurima vascula glandulis intertexta, ac nerveę propagines à nervis coniugationis quintæ derivantes, & arteriæ innumeræ suis comitatæ venis; & notandum cum citato Vvieussens, hanc membranam pituitariam, multò pluribus arteriarum propaginibus, quam reliquas, oris partes irrigari; siquidem ea, ubi spacium posticæ ossis vomeris parti, & maximo ossis occipitis foramini interjectum occupat, & ubi tum os, quod *Vomer* nuncupatur, tum narium, tum meatuum duorum, qui à naribus ad fauces tendunt, interiora obducit, numerosissimis vasis sanguiferis intertexta apparet, quę in plæxulos hepatis vterini plexibus non absimiles abeunt, unde posteà nil mirum, si len-

 tis,

tis, & aquosis succis excipiendis, & excernendis aptam esse iam dixerim; nam non tantum vasa cruoris in hac membrana obseruantur, verum plures breves ductus, quos officii respectû muciferos nominavit D. Raymundus Vvieusens; Mucifera autem hæc vasa setam facillimè admittunt & in illà præcipuè ejusdem membranę pituitariæ parte conspiciuntur, quæ posticæ ossis vomeris, & utriusque ossis palati parti appenditur; hæc igitur membrana prędicta munera præstat, & ab hac mucosus humor derivat; nullus enim est homo, licet perfectè sanus, qui sæpè, vel narium emunctione, vel screatu, excrementitium pituitosum quendam humorem, non extrudat; Cùm ergo differant vasa salivalia, ab his mucosis ductibus, cum differant glandulæ, & membrana, dicendum pariter erit, essentialiter differre salivam à muco, qui à membrana pituitaria originem trahit; de quà membrana plura cupientibus dabit in loco suprà citato Clariss. Vvieusens Medicus Monspeliensis præstantissimus; Differt pariter saliva à lympha, & à Succo pàncreatico, quamvis, & illa, & istę à glandulis elaboretur ex sanguine arterioso.

so, quià in saliva non est manifesta aciditas, ut in succo pancreatis, nec talis tenuitas, ut in lympha; sed est crassior, & manifestè insipida, ideòque cum sit in essentialibus qualitatibus pituitæ similis, ità non differre salivam recentiorum ab antiquorum pituita docent Pomp. Sachius, & Daniel Becherus. Hanc non esse corpus simplex, sed compositum assero, varii generis enim particulas in se continet, salinas nempè, acidas, oleosas, insipidas &c. undè difficile judicat Diemerbroekius singularem ejus compositionem exactè describere, quam tamen admirabilem esse testatur, omnibus siquidem alimentis facilimè admiscetur, siccis, humidis, oleosis, aquosis, salsis, sulphureis &c. nullum enim ingeritur, cui non associetur, imò extrà corpus nostrum etiam cum argento vivo misceri, eique associari queat, cum alioquin alii simpliciores eterogenei humores, aqua, spiritus, oleum, sal, aliique simul mixti à se mutuò recedant, cum quibus tamen omnibus saliva unitur, quæ sua mediatione, omnia illa non modo miscere, sed etiam inter se unire valet; ità ut videatur, inquit citat. Diemerbroek,

mercu-

mercurius quidam humoralis, seù menstruum internum universale, quo quęlibet ore assumpta mox junguntur, & cum eo ad ventriculum descendunt, ut in eo omnium exactior dissolutio promoveatur; Ex quibus omnibus judicavit Sapientiss. D. Joh. de Muralto Acad. Curios; & Collega meus eruditissimus, una cum Silvio de leboe, ac Doleo, illam in se continere multum aquæ, parum spiritus volatilis, & minimum salis lixiviosi, cum olei, spiritusque acidi tantillo inter se commixtis, ac temperatis; Ab hac tamen recedentes hippotesi Jacobus Lemort in Chimia, Ettmullerus in Scrod. Dilucid., Gulielminus de nat. sanguin., Bagliuus in Epist. ad Pascolum, & Craànen de homine, salivam ex aliis constare partibus asserunt; Lemort enim acido salsas tantum particulas in ea esse contendit expertus; Ettmullerus spiritù acido armoniacali turgere scribit; Gulielminus ex glutinoso liquore multis salibus solutis prę sertim tartareis impregnato, multoque aere, conflatam esse ait; Bagliuus sal nitro salinum universali analogum sali in se continere salivam edocet; Craànen verò, hanc ex particulis tàm acidis, quàm

quàm salinis aqua mixtis componi asserit ; & quod mera aqua non sit eò probat, quod igni imposita, & in vaporem acta relinquat infundo corpus album salsò-acidum : Hanc autem post levem suarum particularum inter se agitationem, cum plurimis liquoribus tùm acidis, tùm alkalibus, variisque spiritibus sese admisceri salivam observavit Clariss. Nuck, sive enim cum urina, cum sale absintii liquato, liquore tartari, aquaforti, spiritu salis, spiritu nitri, oleo sulphuris, Spiritù urinæ, C. C., sang. humani, sive horum aliquo admisceatur saliva, expertum novisse fatetur, post lenem luctam, se se omnibus, & singulis associare, & de colore parùm tantum mutare ; hinc multa & varia experimenta chimica circà salivam à se facta refert citatur Nuckius, quę curiosus lector videre poterit in cap. 2. suæ *Sialographię*: Solumodo verò ex dictis mihi liceat colligere, quod licet inter salivam, & nonullos alios liquores, aliqua lucta observetur, attamen cum plurimis tamen exactè se miscet, idcircò concludendum, quod ori excepta, aut ventriculo tradita, cum esculentis, & potulentis jungi comodè possit, quibus

bus inservit prò menstruo fermentativo, quam fermentandi virtutem in se continere, prẹter dicenda in cap. 3., ubi de salivẹ usù loquar, experientia comprobatur; nam si panis frustulum optimè teratur, multæque salivæ admisceatur, deindè in massa farinæ compettenti indatur, & hanc fermentare faciet, pari pacto, ac fermentaretur ab ordinario panis fermento; hinc Kergerus tract. de Fermentat., salivam fermenti naturam habere colligit, eò quod pulmenta cocleari facta, quòd ex hominis ore trahuntur facilè, ac brevi tempore funduntur, & fermentescunt, cujus fermentativæ virtutis causam, ex salina eius natura deducit Magnif. noster Præses D. Lucas Scroòckius Dec. 2. Misc. A. N. C. An. 6. scol. ad obser. 62., imò plures alimentorum antè assumptorum particulas salivam retinere docuit Dan. Taury in Anatomia, ideòque aptissimam esse ad dissolvenda alimenta, utpotè illis valdè homogenea, quoniam particulæ hujus solventis, rei dissolvendẹ particulis eò faciliùs adherescere possunt, undè Galenus vires rebus masticatis prẹbere salivam scribit in 5. de comp. medic. sec. loc.. Hinc de natura pariter,

ter hujus liquoris, an scilicet menstruum acidum sit? an sulphureum? saliva dubitant multi; quisquis autem consideraverit, salivalem humorem ex sanguine suam habere originem, cum mercurio misceri, naturam aquę referre, & omnia dissolvere corpora, illum esse universale quoddam menstruum dicet, ab alimentis acidis, salsis, sulphureis alkalium natura gaudentibus proveniens, undè posteà omnia alimenta valeat dissolvere; Proindè figit mercurium instar menstrui acidi, dissolvit sulphura instar alkalium, inviscat in morem sulphuris, necnon dissoluit quoquè salia ad modum aquæ, atquè ad instar spirituosi, & salinò volatilis corporis excitat fermentationem, undè Clariss. Taury in cap. 1. Anat. salivam nominat *Alchaest* Helmontii, cum solvens existat universale, quod omnes alimentorum species solvere potest, ac debet; hinc refert Tachius Nobilem quendam in saliva quæsivisse materiam universalem, indèque liquorem rubicundum impetrasse, sed ad scopum suum nihil; Nec me latet, alios asserere in saliva solumodò, acidum quoddam occultum esse, hoc rationibus sequentibus probando.

bus inservit prò menstruo fermentativo, quam fermentandi virtutem in se continere, prçter dicenda in cap. 3., ubi de salivç usù loquar, experientia comprobatur; nam si panis frustulum optimè teratur, multæque salivæ admisceatur, deindè in massa farinæ compettenti indatur, & hanc fermentare faciet, pari pacto, ac fermentaretur ab ordinario panis fermento; hinc Kergerus tract. de Fermentat., salivam fermenti naturam habere colligit, eò quod pulmenta cocleari facta, quòd ex hominis ore trahuntur facilè, ac brevi tempore funduntur, & fermentescunt, cujus fermentativæ virtutis causam, ex salina eius natura deducit Magnif. noster Præses D. Lucas Scroòckius Dec. 2. Misc. A. N. C. An. 6. scol. ad obser. 62., imò plures alimentorum antè assumptorum particulas salivam retinere docuit Dan. Taury in Anatomia, ideòque aptissimam esse ad dissolvenda alimenta, utpotè illis valdè homogenea, quoniam particulæ hujus solventis, rei dissolvendç particulis eò faciliùs adherescere possunt, undè Galenus vires rebus masticatis prçbere salivam scribit in 5. de comp. medic. sec. loc.. Hinc de natura pari-

ter,

ter hujus liquoris, an scilicet menstruum acidum sit? an sulphureum? saliva dubitant multi; quisquis autem consideraverit, salivalem humorem ex sanguine suam habere originem, cum mercurio misceri, naturam aquę referre, & omnia dissolvere corpora, illum esse universale quoddam menstruum dicet, ab alimentis acidis, salsis, sulphureis alkalium natura gaudentibus proveniens, undè posteà omnia alimenta valeat dissolvere; Proindè figit mercurium instar menstrui acidi, dissolvit sulphura instar alkalium, inviscat in morem sulphuris, necnon dissoluit quoquè salia ad modum aquæ, atquè ad instar spirituosi, & salinò volatilis corporis excitat fermentationem, undè Clariss. Taury in cap. 1. Anat. salivam nominat *Alchaest* Helmontii, cum solvens existat universale, quod omnes alimentorum species solvere potest, ac debet; hinc refert Tachius Nobilem quendam in saliva quæsivisse materiam universalem, indèque liquorem rubicundum impetrasse, sed ad scopum suum nihil; Nec me latet, alios asserere in saliva solumodò, acidum quoddam occultum esse, hoc rationibus sequentibus probando.

do.

do. I. Quià mercurium figit. II. Addita farinæ fermentat. III. Corrodit vâsa cuprea, præsertim si sit saliva scorbuto, & syphillide affectorum. IV. Candenti ferro admotta relinquit maculam, quam simplex aqua non facit. V. Impetiginem sanat illita. VI. Viscola est, atque. VII. In vestibus maculas tollit; verum ut hisce difficultatibus respondeam, considerabo. I. Corpora quędam quæ non sunt acida, & mercurium figunt, ut Therebintina, quæ ope suæ viscositatis tantum hoc facit. II. Dico, non esse opus, ut acidum, sit illud, quod farinam fermentat, sufficit enim, ut sit spirituosum, vel ut obstruat porositates, per quas materia subtilis motum ante liberum obtinebat. III. Concedo in lue venerea, & scorbuto, illam acidam esse, imò corrosivam, sed per hoc non infertur eam talem esse in statu suo naturali. IV. Nullus ait eam simplicem aquam esse, sed salibus onustam, acidam solumodò simpliciter esse nego. V. Dico reperiri multa alkalia efficacia, & fortia, ut V. G. oleum tartari, &c., quæ impetiginem curant, quarè neque ex hoc deducendum, salivam tantumodò esse acidam;
sed

sed ob mixturam suam salino-sulphureo aqueam, & consequenter abstersivvam, talem virtutem habere ait VVedellius in Physiolog. reform. cap. 9.. VI. Therebintina licet etiam viscosa, tamen non est acida. VII. tandem multa salia, quæ sunt lixivialia, maculas à vestibus tollere compertum est; undè concludendum salivam humanam menstruum tantum acidum non esse, verùm solvens quoddam microcosmicum prò omnibus esculentis; potulenta enim menstruum suum jam penes se tenent, adeòque non indigent alieno, scilicet salivali, cujus energia prçcipuè habetur à sale, quod in saliva tenet imperium, & à particulis aereis, quibus specifico modo ipsam condiri asserit præclarissimus D. Aloysius à Fabra nunc in patrio ArchiLyceo Ferrariensi celeberrimo eruditissimus Lector ordinar. in Dioptr. Phys. Med. de Nutrit. cap. 14., quas particulas aereas ipsi salivæ tribuit quoque magnus ille Philosophus, & Mathematicus Dominicus Gulielminus exercit. de sang. nat. pag. 102 his verbis *Saliva glutinoso liquore, multis salibus solutis præcipuè tartareis impregnato, multoque aere componitur*.

Quarè

Quarè autem magnus fiat salivæ proventus in ore ex solo cibi grati aspectu, vel etiam ejus audita descriptione, quærunt nonulli curiosiores Physici: fieriq; hoc putat Craànenius, quatenus conspectus, & imaginatio cibi grati causat in nobis affectum animi; Verum supposito, aliquos nervos ad salivales glandulas pervenire, ipsasque, ut docet Stenonius, motù posse gaudere, dicendum est tale phęnomenon ad glandularum motum salivalium spectare, ex illa enim visione, aut descriptione grati edulii fit motus in spiritibus animalibus, undè maior pariter motus in glandulis salivaribus habetur, ex quò motù copiosus salivæ proventus per proprios ductus in os extillat, hinc movere salivam ajunt Senecà in Epist. 79., & Persius in satyr. 6., super quem locum ità scribit eruditus Casaubonus *quando anima movetur apetitù aliquid edendi propter partium sympatiam statim saliva in ore nascitur, tanquam suplente pro sua virili natura deffectum rei optatę, quod etiam in aliis affectibus simili ratione potest observari*; prè libidinis etiam furore, & concubitus desiderio, salivam in homine abbundare, ac uberiùs effluere

nota-

notavit Lubinus in Juvenal. Satyr. 9. hinc Persius cecinit,

Nec gluto sorbere salivam mercurialem;

Libidinis ergo impatientiam exprimit talis salivæ copia, qualis erat in Pathicis illis, qui ut refert Martialis Draucos, vel benè à Natura instructos in balneis nudos videntes, oculis devorabant; Imò habet fames vehementior imprimis sibi fræquens hoc, ut uberiore, ac tenuviore saliva os scateat, quod evvenire putat Clariss. Johan. Bohn. circ. anat. pag. mihi 128. progym. verò 8., à causa famem intendente, quia fluiditas hęc salivalis emergere videtur aquosior ob nutritiarum moleculatum depositione, undè saliva uberiùs ad glandularum ejus colatoria permeat, & in os deponitur; Sic ubi aliquid grati olfacimus copiosè in os suscitatur saliva, quia nervì paris vaghi non tantum propagines, ad ductus, & salivares glandulas demittunt, sed etiam aliquos ad nervos olfactorios, undè facto in hos influxu fortiore, augetur & ille in nervis paris vagi, quò ulterius fibrillarum contractione, ductus salivæ anguftantur, & sic salivam ipsam ejciunt, ità explicante Præstantiss. Francisco

 Zypeo

Zypeo Fundam. Med. part. 2. cap. 3. artic. 12. Vomitù verò instante abundat pariter salivalis humor in ore, quià ventriculus, cum glandulis maxillaribus participationem habet, ope ramorum nervi sexti paris, continuando secundum suam tunicam interiorem, cum ea, quæ in faucibus, & palato existit, ac sic sympaticè contrahuntur, & liquorem suum eructant illæ glandulæ, eodem penè pacto, quò irritata Membrana, quæ reperitur in œsophagi principio vomitus succedit; Cur autem glans plumbeus, sivè cerasi nucleus in ore detentus, ac rotatus sitim sedet, facilè colligitur ex linguę motù, quià linguam movendo, ductus angustantur salivales, & ità latex salivaris exprimitur, undè copiosus emmanans sitim arcet.

Hæc verò de natura, & causis salivæ usque adhuc dicta sint satis; nunc ejus vasa lustremus.

CAP.

CAP. SECUNDUM.

De Ductibus Salivalibus, & de secretione Salivę.

NOn omnia apud priores meliora esse inquit Tacitus lib. 3. Annal., sed nostra quoque ætas multa laudis, & artium imitanda posteris tulit

Laudamus veteres, sed nostris utimur annis.

Sapientiam sibi ipsis adimere scribit Lactantius lib. 2. divin. instit. cap. 8., qui sine ullo judicio majorum probant inventa, & ab aliis pecudum more ducuntur, nec quià nos illi temporibus antecesserunt, sapientia quoq; pariter antecessere; veterum enim opiniones parum exactas, ac rudes esse ait Seneca, undè optimè Poeta cecinit

Vilia sunt nobis, quęcunque prioribus annis
Vidimus, & sordet quidquid spectavimus olim.

Fatendum quidem reor in majorum nostrorum scriptis non contemnenda extare fundamenta artis nostræ, verùm omnia veteres scivisse, & quæcumque præcipuè in Anatome observasse,

se; nihilque nobis perpendendum restare nequeo concedere; multa enim adhuc restant in Microcosmo, semperque restabunt videnda, quæ tamen à nostris erunt speranda Nepotibus; quamvis enim plurima, qui ante nos fuere, ingeniosi, ac curiosi Naturæ scrutatores, ut Hippocrates, Democritus, Aristoteles, Galenus, & alii plures, egerint, non tamen, ut ait romanę Stoæ Princeps, omnia peregerunt, multumque ex veritatis inquisitione etiam futuris relictum est, quod sedula investigatione è Naturæ abyssù prothrai potest in lucem, undè Hippocrates ipse hanc veritatem confirmans exclamavit, scribendo ad Democritum; *Ego ad medicinę finē non perveni etiāsi jam senex sim*, & Galenus 14. Meth. cap. 17. *Plurima hodie inveniuntur, quæ apud majores nostros non fuere inventa*: Eandem esse Philosophorum, ac Anatomicorum rationem in peragratione microcosmi inquiunt optimè Celeberimi Mangetus, & Clericus in Prętfat. Bibl. Anat., quæ Geographorum, & Viatorum in itineribus terrarum orbis lustrandi causa susceptis; novas terras per intenta olim maria postrema aperuerunt sæcula, & quantę adhuc supersunt ignotæ terræ?

ræ? Multa viderunt recentiores in humano corpore ignota veteribus, at quam multa relicta sunt posterorum industriæ, quæ nos adhuc fugiunt! In Patria certè adhuc Hospites sumus; At quemadmodum verè vaticinatus est, qui temporibus Neronis dixerat

Venient Annis
Sęcula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat Tellus, Tiphysque novos
Detegat orbes, nec sit terris
Ultima Thule.

Ità sperandum est: Imprçsentiarum autem mihi sufficiat de novis ductibus salivalibus, & de secretione salivæ secundum modernorum inventa differere; quamobrem variè disputarunt Anatomici de origine salivalis humoris ora rigantis; Multi enim salivam à cerebro per occultas vias provenire dixerunt, alii à nervis, & succum esse nerveum putarunt; à rorifero quodam succo per lymphatica vasa eò destinata oriri salivam credidere nonnulli; aliqui per chyliferos ductus advenire voluerunt; non pauci demùm illam à sanguine per proprias glandulas separari, & per proprios ductus in oris ca-

vitatem demandari docuere: Ast qui per occultas vias salivam provenire contendunt, anatomes imperitos, se manifestè declarant, cum hæc vasa, non occulta, sed aperta in ore consistant; quæ fuere quoque adnotata ab eruditiss. Cęl. Rhodigino lib. 3. antiq. lect. cap. 30. sub his verbis; *in linguę radice duo sunt orificia, quæ salivæ fontes dicuntur*; neque à nervis prodire dicendum est, cum nemo, quòd sciam, adhuc succum nerveum aspexerit, secteque nervo talis non effluat liquor, quemadmodum expertus est oculatiss. Graaf. de suc pancr. cap. 2., neque in nervis sint idoneę cavitates ob transitum salivæ, cum sanè hæc constet è particulis crassioribus, quam ut per angustissimos nervorum porulos pergat, per quos tantummodò spiritus animalis, non verò saliva transire potest; imò addit Clar. Diemerbroeck Anat. lib. 3. minimum etiam liquorem visibilem in poros nervorum incidentem paralysim inducere; quarè nequeo me subscribere opinioni celeber. Malpighii cap. 3. de Cereb. cortic., scribentis hæc verba; *inter vasorum genus ręponendas esse nerveas fibras, vulgatum illud indicare videtur his scilicet sectis copiosum quendam succum, ovi al-*

bumen

bumen referentem igneque concrescibilem emanare, ut in secto brachii nervo observavi; hanc enim Malpighii sententiam, & experimentum Graafii, & aliorum, necnon rationes superius dictæ jam satis evertunt; succus autem ille observatus à Malpighio in nervo brachii secto nutritius succus non fuit, sed aqua, ut dicunt glarealis, vel articularis, qui est humor circà articulos, ad eorum humectationem, & lubricitatem subsistere solitus; de quò plura apud Diemerbroek. Anat. lib. 3. cap. 11., optimè igitur in hac rè eruditiss. Sbaragli, ait succum nerveum in mente hominum esse, sed non in natura; Nec magis autem saliva à lymphaticis vasis expectari posse asserit Nuckius, cum hęc vasa à partibus lympham cor versùs vehant, non verò econtrà; valvulæ enim in his ubique obstarent, præter quam quod ligaturę contrarium satis manifestè demonstrant; neque à chyliferis ductibus deduci potest salivalis aqua, quià chylifera vascula eòusque non excurrunt, & quia chylus, si eò deferretur ad majorem perfectionem deberet excoqui, sicut fit in mesenterii glandulis, non verò in alium minùs alimentarem, & solùmodò fermentaceum salivalem

humorem ibi imutari deberet; igitur à ſanguine arterioſo provenire eſt fatendum, omnes enim liquores in humano corpore, exceptis quibuſdam ſtercoribus, ab illo proveniunt: Verum antè quam vaſa ſalivalia deſcribam, ac modum ſalivalis ſecretionis exponam operæ prætium exiſtimo, hic primò reſpondere eruditiſs. D. Theodoro Janſsonio ab Almeloveèn in ſuo libro cui titulus *inventa novantiqua*, qui

Laudat præteritos præſentes deſpicit annos,

ut loquar verbis Corn. Galli eleg. 1., laudi, & gloriæ Novatorum invidens, ut verbis utar Illuſtriſs. D. Ant. Mar. Salvini in eruditiſs ſua 2. Acad. lect., & nimis fortaſsè indulgens veterum autoritatibus, vel potiùs fęlicitatem, ac ingenii ſui acumen oſtentans, omnia pene inventa neotericorum, ut & vaſa ſalivalia, antiqua eſſe documenta contendit; Hippocratemque, Galenum, Avicennam, alioſq: veteris Medicinæ Proceres, omnia ſciviſſe, recentioreſque Phyſicos, Anatomicos, ac Medicos ab illis mutatis verbis inventa ſua mutuari, cui autori àdheret Famatiſs. Jo. Hieron. Sbaragli Bononien. Medicus exercit. phyſ. anat. pag. 92. ſcribendo; *vaſorum ſalivalium notitiam vetuſtiſſi-*

ſtiſſimam eſſe, ſicut & multarum aliarum rerum, quæ prò novis imponuntur, quamvis ſæculis elapſis fuerint à viris preclariſſimis cognitæ, & publici juris facta, & ſolùm ab illis, qui ultimos libros, ultimoſq; Authores legunt, & adorant ignorata; quod pejus eſt calumniis, & contumeliis illos à quibus acceperunt gratis proſequuntur; De ſalivalibus ergo vaſibus ſic ait citatus

„ Janſsonius; Adeſt Galenus de usù part. lib.
„ 9. cap. 3. loquens *per palati foramina*, &
„ paulo ulteriùs *in palatum seù in os foraminibus deſinentibus*; & lib. 11. cap. 19. *continens*
„ *jam in ſe ſe meatuum cerebrum purgantium foramina* ſic iterum Galenus, *quid igitur natura non ut palati os, ità, & capitis tenuibus*
„ *foraminibus, quaſi cavernulis quibuſdam pertudit*; quæ ſi juſtè perpendantur verba,
„ hiſce Galenum illa foramina deſcripſiſſe mihi facilè perſuaſero, & ut abſolvam ità Oribaſius *ad hoc vinculum utrimque ex obliquis*
„ *partibus ora vaſorum, quæ ſalivam excipientia dicuntur, invenies, in quæ deſcendere ſtillus poſſet*; nobis hæc abundè ſatisfaciunt;
„ tribuat jam quicumque voluerit diligentiſs.
„ Vvartono horum ductuum inventionem;

„ quod

„ quod ad me, ego Galenum, Oribasium illos „ vidisse lubens agnoscam; Hęc, & alia plura habet clariss. Jansonius loc. cit. ut credere faciat vasorum salivalium inventionem antiquã fuisse; Quibus tamen omnibus ritè, & rectè examinatis, luce meridiana clarius patescet, aut circà structuram, aut situm Antiquos graviter erravisse; nam licet dixerint, duo ostia sub lingua conspici, attamen nimis latè hoc sumptum est, per hoc enim non ostenditur praecisus ostiorum locus, idemque est, ac si aliquis diceret, in duodeno est ostium pancreatici ductus, quis mortalium sciendi cupidus per hoc fidem concederet, tale ostium dari, nisi accuratà demonstratione constaret ejusmodi ostium in duodeno inveniri; imò addo, adsunt viae breves, quae à ventriculo tendunt rectà ad vescicam, ut patet ex accicula deglutità, & per urinas emissa sinè ulla noxa, quae sanè per renes transire haud potest; ergo per hoc infertur, quod viae istae clarè sint demonstratę, quod tamen sperandum ab oculatioribus Anatomicis; sanè quod non, alioquin quod est tantumodò coniectura diceretur inventum; Deindè salivam excipientia non sunt dicenda, quemadmodum

facit

facit Oribasius, quandoquidem experimentis certis fit manifestum, eadem ostia magnam salivæ vim eructare; ex quibus sanè constat in usù partium assignando maximè antiquos erravisse, nec Lector salivę fontes

Ex ipsis veterum poterit cognoscere chartis.

Quatuor igitur juremeritò sunt dicenda salivalium vasorum genera, à quatuor pariter recentioribus Anatomicis adinventa; Primus in hac re glaciem fregit Clarifs. Vvartonus, qui in sua Adenographia cap. 21. primum salivæ ductum detexit è glandula maxillari interna immediatè provenientem præsente collega suo celeber. Glissono, qui ductus radices suas capillares in omnes glandulę istius partes ęqualiter spargit, & in aliquibus geminum ramum, in aliis plures ramulos emittit; anterior autem ramus mox ab egressù extrorsùm fertur versùs glandulam quandam minorem sitam intrà intimam maxillę partem, & hanc glandulam majorem; estque diversi generis, cineritii coloris, substantiæ compactioris, minusque granellatę, figuræ ovalis, quę interno latere impressura lævi, & rotunda excavatur, è quà prodit vas pęculiare, quod rectà fertur, & in glandulam

hanc

hanc maxillarem diſtribuitur (ſunt verba præciſa clariſs. Inventoris Vvartoni) circà locum dictum; Poſterior ramus ſpatio trium, vel quatuor digitorum è glandula egreditur priuſquam cum anteriore caudice conjungitur; ſimulac verò è glandulæ ſubſtantia prodiit, fertur ſub muſculo maxillari tereti, biventri, vel digaſtrico, qui eidem ramo, quaſi trochleę vicem præſtat: Exindè reflectitur ferè ad glandulæ medium, ubi cum anteriori ramo deſcripto, & pluribus ramis eidem quaſi ſociis unitur, & indè canalis comunis ex horum concursù aliquantò auctior redditur; hinc canalis dictus rectà anterius tendit, & à linguæ lateribus nimirum in inferiore ejus parte, cute, & pinguedine glanduloſa tectus, ductu tredecim pollices longo provehitur, & inter gingivas in maxillæ extremitate, inter ipſam, & papillas quaſdam compreſſas, & rigidas ei pertinaciter adherentes in os aperitur, eidemque, quoties uſus poſtulat humorem ſalivalem impertit. In Equo circà mediam linguæ longitudinem utrinque aliæ glandulæ conſpicuæ in ductum ſalivalem ſeſe exonerantes occurrunt; & notat citatus Vvartonus hanc glandulam, prò ut variatur

tur in junioribus , & senioribus Animalibus ; diversam servare sibimetipsi propositionem, diversam, inquit, & quodamodò contrariam illi, quam thymus in iisdem animalium ętatibus obtinet; nam quò juniùs est animal, eò minor hæc glandula, & major est thymus, & contrà, quò ætate grandius, nisi in extrema senectute eò major hæc glandula, & minor thymus.

Secundus aliorum vasorum salivæ inventor Nicol. Stenonis dicitur, eò quià præter dictos salivales Vuartoni ductus adhuc alii duo utrinquæ unus Anno 1661. Mense Januario ut refert Diemerbroek, à Jo: Van'horne in publico leidensi anatomico Theatro demonstrati fuerũt, quos ille tunc appellavit ductus Stenonios à Nicolao Stenone Dano, qui illi primus eos demonstraverat; in eorumque cognitionem casù inciderat, dum Amstelodami aliquandiù antè cum Hospite, & Pręceptore suo Gerardo Blasio, caput ovillum diligenter perlustraret, undè postmodum inter Blasium, ac Stenonem ortas esse lites ait in sua Medic. deffens. Eruditiss. D. Ant. Franc. Bertini vir omni scientiarũ genere instructus, ac Amicus meus semper co,

len,

lendus, & primæ inventionis gloriolam æditis libris sibi singulis vindicasse. Originem habent hæc vasa à maxima glandula ad radicem auris sita, quam Stenonis parotidem conglomeratam dicit, è quà discessa multi ramuli conspiciuntur, & extrà maxillam decurrunt ad centrum musculi buccinatoris, & sic terminant in oris cavitatem; observavit autem citatus inventor in his ductibus prçter propriam tunicam, varios nerveos funiculos medium ductum amplexantes.

Tertius vasorum salivalium adinventor extitit Caspar Bartholinus, qui Anno 1682. obscuram novi ductus viam manifestavit, dum glandulam protulit sublingualem ductù quodam pçculiari ductui Vvartonis adsito prodeuntem; ante autem illud tempus anno scilicet 1679. sub præsidio Aug. Quirini Rivini Lipsiensis quidam Doctor post Dissertationem medicam de Dyspepsia, nonulla corollaria adidit in quibus distinctissimè de his vasis, eorumque origine, decursu, & orificiis loqutus est; quidquid autem de hac sit lite, videant ipsi; credere interim mihi liceat Casp. Bartholinum Thomæ Filium, utpotè experientissimum, & di-

& diligentissimum Anatomicum ductum suum invenisse nihilo prorsus audito prius de illa. Dissertatione sub præsidio Augusti Quirini Rivini habita Lipsiæ Anno Christi 1679.

Sed neque tertius Arti Anatomicæ inventor salivalium vasorum sufficiebat, vel hic posteà fuerit Bartholinus, aut ut alii dicunt Rivinus; Quartus enim occurrit oculatiss. nempè Antonius Nuck, qui alia duo vasa salivæ, utrinque intra orbitam cranii sita detexit è pluribus surculis in unum truncum coheuntia ad secundum dentem molarem a posterioribus numerando superioris maxillæ, descendentia, ibique orificiis in suprema vtrinque gingivę parte conspicuis manifesta, cujus inventi occasionem narrat his
„ verbis citatus Author. Cum antè tres cir-
„ citer annos ductus salivales, tam superiores,
„ quam inferiores, ductus itidem lacrymales,
„ & vas excretorium naribus proprium exami-
„ ni meo subiicerem, tùm temporis in subie-
„ cto, quod præ manibus habebam canino,
„ stenonianos ductus examinandi causa potis-
„ simum intentus; ecce præter expectationem,
„ aliud ostiolum, non nisi ad distantiam dua-
„ rum, vel trium linearum mathematicarum,

„ à

„ à ſtenoniano d ſſitum, in altero ſe prodit la-
„ tere, ſtylum immiſſum non n ſi in ipſo prin-
„ cipio admittens; incertus itaque viam ul-
„ teriorem variè exploro, modò ſursùm, mo-
„ dò deorsùm, mox iterum antrorsùm, & re-
„ trorsùm, tandem recta quaſi linea obliquè
„ ſursùm tendere, ſtylumq: ad latitudinem
„ pollicis admittere obſervavi; Rei novitatem
„ tamen non admirabar, & Naturam, ſit ve-
„ nia verbo, quæ in variis ludere ſolet, lu-
„ dentem conſidero, minimè cogitans, quod
„ in oppoſito latere ſimile conſpiciendum fo-
„ ret oſtiolum; in quod uti in priori, ubi
„ ſtylum immitto, ad eandem etiam diſtantiam
„ ſubſiſtit ſtylus; interim occupation s aliæ
„ aliò me vocabant; quapropter in inquiſitio-
„ ne horum, tùm temporis ulterius non inſu-
„ davi, verum in proximè ſubſequenti ſubie-
„ cto canino, attentiore mente illa examini ſu-
„ biicienda æquum duxi; in cane itaque ma-
„ jori, primò ſtatim intuitù, ductus hujus oſ-
„ culum in uno, & altero latere ſe prodit, haud
„ abſimili modo, ut in priori ſubiecto. ſty-
„ lum tamen paulò altiùs, quam quidem in
„ priori, canis enim erat major, admittebat;

poſt-

„ postmodum in aliis subiectis caninis horum „ osculorum Ductuumq; inventio adeò facilis „ fuit, ut primo statim intuitu illa apparue- „ rint; ideòque necessum non habeo plurimis „ subiectis illud confirmare, nec etiam opus „ fuisse putabam, oculatos aduxisse testes, „ cum ipsa autopsia, cuique curioso manife- „ stum esse possit; nec etiam primò inventio- „ nis tempore aliis comunicavi, quòd, uti „ sępiùs jam vidimus, aliorum plumis super- „ bire plurimi soleant. Præter autem quatuor hæc vasorum salivæ genera, nimirum præter duo interiora Vvartoni, quæ à Pet. Dione inferiora vocantur, & duo exteriora majora Stenonis, quę à cit. Dione superiora dicuntur, atq; duo alia juxtà Vvartoniana sub lingua aperta, & observata à Bartholino, ac Rivino, ut diximus, necnon alia duo ultimo loco detecta à Nukio, innumera minima reperiuntur in toto palato, faucibus &c. in quibus partibus innumeræ pariter sunt glandulæ salivales, quæ vascula per compręssionem facilimo demonstrantur negotio; dum sic silicet per ea omnia, inquit præclarissimus, & nunquam satis Laudatus D. Joh. Jacob. Mangetus in

Append. ad oper. Paul. Barbetę, liquoris salivalis in glandulis subjectis, undè producuntur, contenti, & expressi guttulæ emannantes conspiciuntur, undè glandulas omnes, quæ oris cavitati salivam subministrant, ejusdem generis vasa excretoria in os emittere docuit Blancardus, quam tamen humoris expressionem in os fieri per poros membranæ investientis oris internas partes existimant alii. Quomodò autem salivalis iste liquor secernatur, nunc videndum restat, quà dè rè plures à pluribus Authoribus habentur sententiæ; antequam verò magis receptas opiniones de secretione salivæ exponam, cogitatum circà salivalem generationem Michaelis Doringii, Sennèrto communicatum, Lectori hic priùs exhibere non incongruum puto, utpotè quia curiosum inventum esse mihi videtur; coctionem igitur, ait ille, non quæ fit in ventriculo saltem, sed in omnibus corporis partibus ellixationi respondere arbitror; ellixationem verò destilationi, quæ per cucurbitã fit, similem esse reor, & ut in hac è sub. cucurbita ressolutæ rerum destillandarum partes subtilliores vaporum forma in impositum alembicum feruntur, in eòque in fluvidam

vidam substantiam coagulantur ; ità in elixatione, tàm quæ arte in culinis fit, quàm quæ à natura in animaliū corporibus perficitur, idem quodamodò spectare fas est : Etenim in arte quidem coquinaria olla cucurbitam, operculum, alembicum ? in animantibus verò ventriculus, pulmones, & reliquæ substratæ partes cucurbitam, caput alembicum perbellè repræsentant ; Quandò igitur ventriculus ciborū concoctioni incumbit, eosque connata sua proprietate resolvit, ac in chylum convertit, evaporationes multas oriri, atque id, quod volatilius in eis existit, salisq; volatilis subdulcis naturam participat, ipsis permisceri, hæcque invicem, vel in oris cavitate, vel cerebro ipso concrescere, ac humoris specie in faucibus cumulari, à vero non est alienum. Verùm enim verò relicta hac inaudita Doringii de saliva opinione, aliorum sententias de ejusdem secretione videamus. Nonulli à facultate quadam salivatrice, vel à proprio glandularum salivalium temperamento hoc opus fieri in ore statuunt ; Alii mediante quodam fermentò hoc peragi putant, quod fermentum à succo nerveo deducuut, eò quod nervos plures glandulis

illis se inserentes aspexerint; Multique à varia particularum, & porositatum proportione hanc operationem deducunt; Ego verò circà salivæ secretionem sentio, hanc salivares glandulas filtrare, & à sanguine separare, quemadmodum enim partes diversis à se invicem gaudent poris, ità quoque diversi generis liquores filtrant; hinc sanguis arteriosus, ex variç figuræ particulis constans, in salivales glandulas delatus, vel à partium ambientium præssione, vel à subsequentis sanguinis protrusione ulteriùs impellitur, donec perveniat ad angustissimos glandularum canales, ubi poruli adsunt diversæ figurç, quorum aliqui, unius generis particulas, alii alterius generis sunt apti suscipere, undè salivalis liquor porulos ductuum salivalium ingreditur, lymphaticus autem ductus lymphaticos subit; reliqua verò massa, cujus particulæ ejusmodi conditionis non tenent per patentiores vias, venas scilicet transmittitur; non tamen quod sit putandum, salivam, & lympham omnem tunc à sanguine separari, nam mediante rapido sanguinis motù, multum lymphatici, & salivaris humoris cruori remanere permixtum, & cum reliquo sanguine cor versùs

sùs per venas tendere, ut sic iterum circulando, nova salivæ materia glandulis possit communicari, dicendum est; Quod ut clarè pateat exibet nobis experimentum apertissimum celebris Nuck; ait enim, hoc ex eo constare, quod venarum glandulis salivalibus contiguarum ligatura, nobis copiosiorem affert salivæ secretionem, sanguis enim tunc circulo impedito à sanguine retròfluente, plures, ac ferè omnes tali modò figuratas particulas deponit, in salivales ductus mittendas; Requiritur ergò legitima partium pororum, & particularum proportio ut salivæ separatio procedat; sanguis enim cùm constet, ex corpusculis quantis, & figuratis, quæ per proportionata tantum foramina possunt transire, non autem per illa; quæ diversa gaudent configuratione, hoc illudue fluvidum in cruore contentum, vel excipietur, vel excludetur, juxtà diversam figuram recipientis porositatis, & ingredientis particulę; quod etiam docuit Clarifs. Jo. Bab. Scaramuccius in Theor. 16., idque manifestè jam constat ex observatione sudoris, per cutis enim foramina, seù porositates sudorem tantumodò, non reliquas sanguinis partes emanare con-

re conſpicimus, ſic pariter in hepate ſeparatur bilis, in renibus ſerum &c.

Antequam verò caput hoc de ſalivæ ductibus, & ſecretione claudam, nonulla quæſita ſolvenda reſtant, *primò* nimirùm, cur noctù talis ſecretio minor fiat? cùm tamen circulatio ſanguinis procedat, ac diù? *ſecundò*, quò tempore ſalivæ ſecretio copioſior fiat? *tertiò*, quantam ſalivæ quantitatem homo uno die ſecernat? *ultimò* autem, quarè ſaliva, cum ex particulis ſalinis conſtet, ſalivalem, non impediat ſecretionem? Aſt ut ab ultimo hoc exordiar dubio, nimirum, cùm ſaliva modicam ſalis quantitatem in ſe contineat, quarè iſti ſales ſuis non hęrrent aciculis, & obſtructionem non efficiant, & ſic impediant ſalivalem ſecretionem? cui pro me reſponderit Nuckius dicendo, materiam ſalinam optimè ſuo liquori miſceri, eodem modo quò videmus per carnium poros æquali facilitate aquam inſipidam, & ſalſam penetrare, cum tamen aliæ tincturę non penetrent; Ad tertium verò, nimirum ad petitam quantitatem diurnam in humano corpore ſalivalis humoris, dico in viro adultæ ętatis, in ſtatu naturali duodecim horarum

rarùm ſpatio uncias decem, aut libram unam integram ſalivæ ſecerni, cujus tamen ſalivalis humoris pars expuitur, & alia pars deglutiendo, ventriculo traditur, atque cum cibis miſcetur, ut ſuò loco videbimus; Ad ſecundũ autem dubium, ſcilicet quò tempore major ſecretio ſalivæ fiat? notandum eſt ſecretionem talem copiosè fieri, cùm homo cibum ſumit, poſt cibum aſſumptum verò in minori copia; nocte quidem omninò non ceſſat ſalivalis proventus, licet minor evadat, prò rarò tamen obſervavi aliquandò tantam, ac talem de nocte factam ſalivæ ſecretionem, ut dormienti molæſtiam ferret, ità quod fuerit neceſſe, ut ſubitaneo modo expergefactus ſuffocationi proximus exceptam ore ſalivam expueret; Ad primum deniquè propoſitum quæſitum, nempè, cur nocte naturaliter ſalivalis ſecretio ſit minor? hoc à variis dependere cauſis aſſero, cruoris enim motus tunc minor fit, ac tardior, & conſequenter ſecretio fit minor; inſuper ceſſante oris partium motu, ſalivæ exitus retardatur, & cùm animi motus, ut plurimùm tùm temporis ceſſent, ita & latex ſalivalis moram concipit; hæc verò de ductibus ſalivalibus, ac de

salivæ ipsius secretione usque adhuc, quantùmvis ruditer dicta sufficiant.

CAP. TERTIUM.

De Usibus Salivę humanę.

SAlivalibus ductibus cognitis, ac secretione salivæ examinata, nunc dè usibus salivæ in corporis humani ęconomia, ut disseramus oportet, ad hoc ut perfectam salivæ Theoriam habeamus; Quocirca plures esse usus salivę assero, hæc enim deglutitionem facilitat; saporem ficcioribus cibis inducit; sitim extinguit, oris partes interiores lubricat, sicque vocem, & sermonem facilitat, & in ventriculo alimentorum assumptorum promovet fermentationem, imò ipsius chylificationis in ore ponit exordium; de quibus omnibus aliquid in capite presenti dicamus.

Primò igitur cibis in ore masticatis admixta saliva facilem deglutitionem sua lubricitate efficit, quæ sinè illa ægrè, & difficulter procederet, ut patet in febricitantibus, aliisque salivali liquore depauperatis, qui ęsculenta nequeunt

nequeunt deglutire; quarè optimè Mat. Tilingius disp. med. de ferment. ait : *saliva cibis inter masticandum prò mixtione, subactione, & deglutitione promovenda miscetur*; mutatisque verbis Martin. Schoòchius de Ferment. cap. 19 *salivę usum agnoscimus ad hoc, ùt cibus convenienter dimitti possit usque ad ventriculum*; Apud Senecam quoque, referente Scheneidero de Cathar. lib. 3. Possidonius sat intelligit humidum oris salivale maximè requiri ad cibos deglutiendos, *receptas*, inquiens, *in os fruges concurrens inter se duritia dentium frangit, & quidquid excidit ad eosdem dentes lingua refertur, tunc verò salivę miscetur, ut faciliùs per fauces lubricas transeat*.

Secundò ex cibis siccioribus saporiferam qualitatem, idest sal sapidum elicit salivalis latex, quod sal alioquin sine humido nequit educi; ex alimentis enim tincturam sapidam extrahit, illamque intimiùs ad gustus organum devehit, undè salivam prò gustù inservire ait Scip. Ferrarius sup. 6. Satyr Persj., & sine ea sapores defficere scripsit Zypeus Fund. med. part. 2. cap. 3. artic. 12., hancque operationem salivę per dissolutionem salis alimentorum haberi vult cla-

rifs.

rifs. Pomp. Sachius in Syftem. med. cap. 8. fect. 1. Quà propter linguam falivario rore debere madere ait illuftrifs. Lucas Tozzi in med. theor. cap. de guft., quò ciborum falia exfoluantur, & facilius in ejufdem papillas inferantur, ac fenfum pariant fuavem, vel infuavem, pròut linguæ adaptantur texturæ; hinc eft quòd ipfe Ariftoteles lib. 2. de Anim., guftum effe tactus fpeciem fentit, & hoc idem innuit Archigenes apud Galenum, faporem explicans nomine doloris; multum ergo contribuere dicendum fenfui guftus falivalem liquorem, imò tantæ ac talis effe neceffitatis, ut prò varia ejus habitudine, affluxu, deffectu, aut difpofitione, quævis affumpta alimenta, modò infipida, modò fapida, modò peregrini faporis appareant; modificatæ namque partes alimentorum à faliva juxtà ordinem naturæ fe habente, tranfeunt ad papillulas nerveas, quæ in lingua, & præfertim ejus apice, numerofiores funt, & fefe in illas fubtilliffimè imittendo, fpiritus animales diverfimodè exagitant, & afficiunt, quas nerveas linguæ papillas, feù fungulos, guftus effe inftrumentum docuit Academ. Pifanæ Decus Laurentius Bellini Med., & Anatom. clarifs.,

atque

atque Dominus meus semper colendus; in cap. 14. de organ. gustus, quem formaliter consistere, ait Petrus Dionis in Anatom., in tremulis motibus, quos alimentorum salia excitant in spiritibus, dum nervos in quibus continentur feriunt, adeò ut salinę particulę ciborum, quæ salivalis humoris ope linguam tangunt, eminentias papillares feriendo, undulationes ibi excitant, quę eodem momento, spiritus afficiunt in nervis contentos, qui easdem deferunt ad corpora striata, cum quibus continuitatem habent; hæc verò eas animę repręsentant, quales exceperunt, atque ità gustus tantumodò est tactus corporum papillarium, quæ constant ex extremitatibus nervorum linguę, excipientium impręssiones à corporibus sapidis, quę propriè sunt alimentorum salia, à quibus eminentiæ illæ nerveæ afficiuntur; hinc Clariss. Malpighius de ling. ait, fusa illa salia, salivæ comixta proprio se imitti pondere in papillas, vel ope aëris prementis; arescente verò lingua papillarum cęcos meatulos constringi, notat Fracassatus de ling., undè defficiente saliva non sunt apti ad excipienda ciborum salia, sicque pariter gustus defficit: Notabiliter autem gustatū

juvat

juvat motus linguæ, qui nerveis hisce papillis, salivam sale sapido impragnatam fortiùs impellit, ità ut si acuratè optemus saporum conditiones aquirere, alimenta linguę applicata ore tantisper volutare prius est neccesse, donec modo sufficienti, ac congruo tempore evoluta sint, ex quà ciborum agitatione, ressultat, ut non in unam papillam tantum, sed & in plures, particulæ sapidę penetrare valeant, undè pluribus locis plus sapidi imprimitur, & melioris notæ gustus evadit; imò addit Clar. Bonhius, hac ipsa oris commotione salivam comodius exprimi, & ad elliciendam saporiferam potentiam adduci melius; egregiè igitur Gerard. Joh. Vvossius de idololat. lib. 3. cap. 29. asserit, medium gustus, esse humorem linguam madefacientem; & hinc causam videmus ait, cur morbo regio laborantibus dulcia videantur amara, nempè quià saliva isto sapore est infęcta, idque ob flavam billem, quæ se per corpus diffundit; itaque non falluntur ægri in eo quod se amarum gustare judicant, sed in illo falluntur, quod amaritiem illam cibi esse existimant, non humoris insisti; hinc matutino tempore melius sapores discernit homo, quià tunc lingua nondũ alios imbibit sapores. Ter-

Tertiò dixi; sitim humectando salivam extinguere, undè fit, ait Diemerbroek in Anat., quod sputatores parùm sitiant; hinc est, quod sitis moderatricem salivam apello, quandoquidem impedito hujus liquoris effluxù, ad oris cauum, vel tali exsiccato humore, ut in Febribus ardentibus, atque in violento cursù, & nimio exercitio, valdè sitis molęstat, undè Dipsam vocavit Helmontius præconem laticis, vel deficientis, vel alieno vitio corrupti; quem salivæ defectum sitim causare docuit Clariss. M. A. Andriolus Medicus pręstantissimus, & Amicus meus semper colendus in suo Enchirid. med. par. 4. quibus ergo præcordia ęstuant, ac febrilli calore torrescunt, lingua omni prorsùs humore destituta, ut terra nimis solis ardoribus adusta finditur, quod passim à me, & ab omnibus Medicis praxim exercentibus observatur; hinc rectè salivam extinguere sitim scripsit nuper in sua erudita lectione Phisiocritica de salivali hominis liquore Excellentiss. D. Joseph Rocchi Florentinus Doctor egregius; quæ lectio impressa videtur in tom. 4. part. 6. lib. ædit. Venetiis apud Albriz., cui titulus est *Galleria di Minerva*.

Quar-

Quartò, oris interiora, fauces, loquellæ organa, & œsophagum lubricat, & ità sermonem vocemque facilitat, & licet comune assertum sit, humidiora minus sonare, adeòque sonum habitare in sicco, hinc & glottis moderata, & proportionata siccitate gaudens magis sonat, quam causà tussis, & raucedinis vitiosa lympha obsessa; undè in blęsitate humidum vitiosè excedens non sinè causa accusat Vvedellius: Nihilominus tamen in humano corpore ità comparatum est, ut humido convenienti vocis instrumenta ęgere sit opus, maximè quià ad linguę volubilitatem, & assiduum motum in sermocinando tàm necessarium, salivalis humiditas requiritur, quibus enìm arent fauces *Vox faucibus hæret*, nec illi sinè maxima difficultate loqui possunt; hinc cantores sępè os sibi abluunt emulsionibus, aliisque liquoribus, imò etiam aqua, vel vino simplici, ut vocem edant clariorem; Egoque sacrum Oratorem novi, qui sermonem cum animi fervore vix pergere poterat, nisi paulisper biberet; Advertendum tamen cum Blasio com. ad Vesling.cap. 11., si nimium abundet viscosus, pinguis, ac tenax humor super organa vocis, planè mutos

tos fieri, & repentè voce privari, quæ rursùs reddit absumpta hac humiditate, quod fieri potuit in Filio Crœsi muto dè quò Herodotus, & in Ægle samio Atleta muto, qui narrante Valerio Maximo lib. 1., indignatione accensus vocalis evasit, cum ei victoriæ, quam adeptus erat, titulus, & præmium eriperetur.

Quintò demùm in Ventriculo alimentorum assumptorum fermentationem promovet, imò primarium eorum fermentum existit, ut innui quoq; in primo capite, ubi de natura salivæ sermonem habui; quamobrem optimè asserit Doctissimus Vir magni Parentis non minor filius Franciscus Maria Nigrisolius Medicus noster Ferrarien. prçstantiss. in not., & obs. ad Jo.Corn. Meber liq. stypt., masticatione præparari cibos ad meliorem in ventriculo coctionem, cum enim hæc sit fermentatio, nec ista ritè fieri possit, nisi fermentanda sint benè priùs cominuta, & humido salivali permixta, sic neccessarius erit salivæ proventus in alimenta, adeòque optimus ejus usus; Chylificationis autem in ore ponit exordium humor hic salivalis, multumque illi, prodesse docuit Medicorum maximus

ximus Ludovicus Testi Amicus meus singularis in Def. Aer. venet. prop. 1. cap. 2., cum participet de natura fermenti quod in ventriculo reperitur; habet enim particulas quasdam salino-volatiles, quæ faciliter, chylum efficiciunt; ideòque bolus panis masticati soli expositus chylescit notante Zypeo, & reliquiæ ciborum in dentium intercapedinibus remansæ per salivam chylificantur advertente sapientiss. Luc. Tozzi Amico meo semp. recolendo coment. Aphorism. Hippocr. lib. 2. Aphor. 11., quod etiam cognovisse Avicennam colligitur ex lib. 1. fen. 1. doctr. 4. cap. 2. Hinc duo fermenta ad chylificationem requiri dixit egregiè Vvedellius, extraneum nempè, & ventriculi domesticum: extraneum est, quod extrà ventriculum, ad eum defertur, ut saliva, domesticum verò est succus à glandulis in ipso ventriculo positis præparatus, quæ duo fermenta similia sunt, eandemque habent essentiam, & qualitatem, quià eadem à sanguine arterioso origo est, glandulæ tam unum, quam alterum secernunt, & finis utriusque est idem; imò addit cit. Vvedellius in physiolog. reform., talem esse acorem in fermento ventriculi, qualis est

eſt in ſaliva, lenem enim exiſtere, & inſipidum ait, ad ſenſum, acido-ſalinum verò in receſſu; nam ſi acidum eſſet explicitè potius præcipitaret, nec quadraret concoctionis, & chylificationis negotio; licet verò in longa abſtinentia, aliquandò liquor hic fermentaceus Ventriculi aſcendat per œſophagum in oris cauum, ibique à guſtus ſenſù judicetur acidus, per hoc tamen dici non debet, illum ſua propria natura acidum eſſe; adſunt enim glandulæ plurimæ milliares in ventriculo, non alio fine fabrefactæ à Natura, niſi ad ſecretionem liquidi ciborum fermentatoris, quæ glandulæ in longa abſtinentia, & jejunio corrugatis plicis ventriculi, minus liquoris ſecernunt, & conſequenter liquidum fermentatiuum jam ſecretum, & in cavo ventriculi otiosè habitans aciditatem contrahit ad acrimoniam majorem inclinando, ſicque pungendo, & irritando fibras ventriculi, ad apetendum magis occaſionem largitur, & famem excitat; quamobrem ex ſalino-ſulfureis particulis, tàm ſalivæ, quàm ſucci ventriculo proprii, fermentationem ciborum fierì judicamus; cum prima emotio ſit à ſulphure, ſed primaria acrimonia à ſale, ſulphur enim diſſoluit ſalem,

eumque ad fusionem deducit;hic solutus, & attenuatus acrimonia sua omnes alimentorum particulas corrodit, pervadit, atque dissoluit, quæ operatio fermentatio dicitur, sinè qua homo vivere nequit, & quà debili, ac vitiata homo miserè vivit; undè optimè docet Diemerbroek Anatom. lib. 1. cap. 17. chylificantem operationem adiuvari à saliva, quæ dessuper ab ore fluit in ventriculum; quò circà Job. ait, *ut glutiam salivam meam*, illam enim fermentacea donari virtute demonstravi in cap. 1. Dixi superiùs, salivam in ventriculo promovere ciborum fermentationem, & licet per consuetudinem, multum salivę ab ore sputi nomine proiciamus, atamen plus alimentis commixtum, vel sine his ad ventriculum homine haud cogitante traditur, sic, & bruta cum nihil expuendo reiciant, omnem salivam deglutire videntur; observandum tamen, ad hoc, ut talem ædat operationem, salivam, nec nimis crassam esse debere, nec nimis aquosam, tunc enim, nec alimenta macerare valet, nec eorum fermentationem procurare, eò quòd ejus spiritus, & salia, vel implicentur liquori nimium crasso, vel obruantur nimia phlegmatis affluentia: De

hac

hac verò salivę necessitate, ac ciborum in ventriculo fermentatione, plura cupienti dabit illustris illæ Romanæ Sapientiæ Anatomicus Alexander Pascoli Perusinus Amicus meus semper colendus in sua Anatom. par. 1. lib. 2. cap. 10., imò talis necessitatis ad chylificationem peragendam esse salivam volunt aliqui, ut salivalem oris solum humorem agnoscant prò fermento ventriculi; Hactenùs verò dicta de usibus salivę sint satis.

CAP. QUARTUM.

De Salivę proprietatibus, ac virtutibus.

Usibus, ac necessitate salivę in corporis humani œconomia prò viribus delibatis in capite antecedenti, nunc petit ordo propositus, ut nonulla colligam in præsenti capite circà salivæ humanæ virtutes medicas, atque proprietates, quibus scilicet scatens salivalis humor, modò aliquas morbosas tollit affectiones, modò ad varios à variis adhibetur usùs, ut sic Medicorum non tantum, & Anatomicorum, sed Curiosorum quoque obtempe-

rem genio, salivam .n. humanam ad plures ægritudines remedium esse ait Calcagninus noster quantum comendatus à Gyraldo, tantum fœdatus à Jovio.

Hominis itaque saliva contrà serpentes, eorumque morsus valet, si Pierio Valeriano, & P. Zacchiæ credamus; hinc Aristoteles de hist. Animal. ait *adversatur plurimis eorum hominis saliva*, plurimis verò inquit, non quià verùm non sit in cunctis, sed quià nondum de omnibus constaret, ut notat Vvossius de Idololatr. gentil. lib. 4., Utcumque hoc est saltem omnibus hoc præsidii datum Plin. lib 7. *& tamen omnibus contrà serpentes inest venenum, feruntque ictu salivę, ut ferventis aqua fugere contactu*; hanc salivæ vim agnoscit quoquè Galenus, & Scaliger, quam tamen negare videtur Severinus de viper. cap. 15. Ast imprimis intelligenda illa hominis jejuni, quæ si in serpentem ceciderit fugere jam dixi, velut ad contactum aquæ ferventis; quod si in rictum ejus incidat etiam mori ab Ophilio traditum est, indèque Plinio hist. lib. 28. cap. 4., ac similiter in lib. 4. Poeta Physicus cecinit

Est utique, ut serpens hominis quæ tacta salivis

Dispe-

Disperit, at se se mandendo conficit ipsa.
Etiam morsus à Serpente, si confestim salivam illeveris vulneri, cohibebis venenum, ne ultrà se diffundet, hinc egregius ille Bellorum civilium descriptor Lucanus in lib. 9. ait

Nam primum tacta dessignat membra saliva
Qua cohibet virus, retinetque in vulnere pestem;
hoc remedio soliti etiam fuerunt uti Ophiogenes in Hellesponto circà Parium, de quibus Varro, Plinio teste; scripsit, suo etiam tempore fuisse histic paucos eorum, *quorum saliva contrà ictus serpentum medeantur*, ac colligo indè, salivà prius imbuere manus solitos fuisse, quandò ut ibidem ex Cratete Pergameno refertur, *serpentum ictus contactu levare solent, & manu imposita venena extrahere corpori*. Admiratur autem Jo. Babt. Sitonus miscel. tract. 20. hanc vim humanę salivę contrà serpentes, aitque, hoc fieri ob dissimillitudinem formalem, & specificam, qualis, & quanta est inter unum, & alia. Perscrutantes verò alii Philosophi causam, dixere, hoc fieri ob magnam inter utrumque animal contrarietatem (sunt verba Pierii Valeriani lib. 14. hyeroglipb.) serpens siquidem frigidæ, & siccæ
„ est

„ est temperaturæ, homo autem calidæ, & „ humidæ, hinc alterum alterius, visu, ta- „ ctuque exorrescere, humanoque sputo tactum „ anguem æquè fugere, ac si ferventem in „ aquam incidisset; id si penetrarit in fauces „ extingui; quod verò ajunt pollere ad hoc „ jejunioris hominis salivam, sciendum, & ab „ jejunio quoquè morsum esse pestilentem; hinc fortis operationis esse illam salivam, quæ est famelici, & jejuni scribit Grebnerus in Med. vet. rest. cap. 4. imò ipse addit, se absque incantatione a sola hominis saliva occisum vidisse scorpium, idque celeriter à saliva esurientis, ac sitientis, tardè autem ab ea illorum, qui cibo, potuque fuerant impleti, quod idem legitur apud Galenum, & Aldrovandum de insect. lib. 5., insuper cujusque viri salivam, viperæ, scorpioni, ac venenatis omnibus exitialem esse non tacuit in Theriac. Nicander, cum quò sentiunt Plinius, Leu. Lemnius, & Casp. à Rejes in camp. Elys. jucund. quæst. n. 24.; Hinc Venatores Serpentum, eos captos, illicò saliva perfundi scribit Aldrovandus de insect. lib. 1., cujus contactu villescere, & violentiam veneni deponere creduntur, de hac

autem

autem re audiendus Marc. Aurel. Severinus de Vipera, scribens sequutus Ælianum, quod si viperæ collum summa cautione contineas, in osque illius diductum expuas, sputum in ejus ventrem delatum tantæ ei perniciei est, ut indè vipera contabescat; Alia per Matthiolum est observatio, quam lib. *6.* notavit, viperas, capite per venatorem saliva perfuso, nec manibus contactas adhuc non parum villescere, ac veneni feritatem perdere; Privilegium autem hoc antipharmacæ salivę tribuerunt multi Psyllis, aut his, qui carnes viperinas esitaverint, nihilominus tamen, omnes uno ore predicarunt prærogativam hanc hominibus fuisse à D.O.M. inditam, non Marsorum, & Psyllorum privatam; & sicut serpentes conterit humana saliva, sic, & ipsorum venena pariter fugat, ut monet Cardanus lib. 2. de Venen., cui adstipulantur Franc. Valesius in Sacr. Philosophia, Fer. Ponzetus lib. 1. de Venen., & Petr. Joh. Faber Myroth. lib. 1.: At de salivæ vi contra serpentes jam satis.

De Vespasiano narrat Svetonius, eum quendam è plebe lumine orbatum propria saliva applicita, luci restituisse, cujus rei fides sit pe-

nes citatum Svetonium, ac Tacitum, quò ad me firmissimè autem credo Jesum Christum, Redemptorem nostrum, non tantum Mutum, tangendo linguam, & aures saliva sua, de quò D. Marcus cap. 7.; sed cœcum. cujus meminit D. Joannes cap. 9., oculorum foveas tangendo luto confecto ex pulvere, & sua propria saliva, in integrum sanitati miraculosè restituisse.

Nutrices puellorum lichenas saliva curant; parùm nempe eà digitum rigantes, ac indè cutem affectamconfriccantes, idquè faciunt subindè, tanto scilicet intervallo, dum salivæ vires in lichen: perdurent, & nondum sint extinctæ, ipsamq: salivam ob suam subtillem, & atenuantem naturam tumores discutere ait Cornelius Hoglande. Triticum mandentes Rustici aliqui, llud trituratum, ac saliva permixtum ex ore trahunt, atque furunculis imponunt, celeriter eos digerendo, ac concoquendo, ut advertit David. Grebnerus loc. sup. cit. Salivam contrà cancrum mammarum utilem esse docet Paul. Ammannus med. critic. cap. 37., illanque vi cosmetica pollere tradidi ego in mea Zoologia part. 1. cap. 23., & in ulceribus

ribus prodesse scribit Jo. Schroderus.

Jejuni, ac sani hominis salivam illitam herpetem curare ait incomparabilis D. Lucas Schröckius addit. ad Helvig. obser. 38., hocque facere scribit; per hoc, quod Tachenius in Hippocr. chim., latens in ea agnoscat alchali, acido istius morbi contrarium, quod ipsius vim pungentem infringit, atque absorbet, undè legitur apud Leu. Lemnium de occult. nat. mir. salivam jejuni hominis, mentagram, impetiginem, Variolas, serpiginem, omnisque generis pustulas abstergere, & si cui parti corporis virulentæ bestiolæ insederint, crabrones, Scarabei, buffones, araneæ, tùm aliæ, quę suo contactu, tumores dolorificos, atque inflammatorios inferunt, illius sal valis liquoris confricatione, omnes illæ pravæ affectiones discutiuntur, quod idem Ant Mizaldus confirmat. In oculorum morbis valere ajunt Vvedellius in Miscel. A. N. C. dec. 2. ann. 6., & Henric. Salmuth comm. in Pancirol. rer. deperd. & tubercula extuberantium hemoroidum salivæ jejuni ęgri ipsius inunctione fuisse cohercita in eodem loco fatetur cit. Vvedelius; De vulnere pariter oculi saliva humana curato in puero

12. an-

12. annor. expertus notat in Miscel. Acad. Curios. decur. 2. Ann. 3. Excellentiss. Jac. Aug. Huneruolfius, & salivam in quà sal dissolutum, ad glutinanda vulnera comendat Vveslingius obser. 13.

In parte artritide affecta contrà novos insultus munienda, saliva infricata manè comendatur à Franc. de Leboe Sylvio lib. 1. prax. medic., quià, ait ille temperat utrumque acre, & roborat partes. Ganglia, seù nodos in carpo existentes frequenti salivali frictione, absque aliorum usù medicamentorum curavit Calmeteus, ut ipse refert in Enchirid. Chirurg. lib. 1.

Se notasse scribit Maidalchinus in suo libro, cui titulus *Delizie bistoriche*. Rusticum in Apulia contrà febres, & venena usum fuisse saliva aquæ commixta, & armentis quoquè morbosis, & canibus rabidis aspersam salutem intulisse. Curiosum quidem remedium ad menstrua evocanda docetur à Clariss: Petro Romellio in Mis. Ac. Nat. Cur. An. 8. dec. 2. obs. 181., ait enim, si virgo, vel Mulier menses suppressos pristino fluori restituere, seque ab indè promannantibus, & pullulantibus valdè molestis, ne dicam periculosis symptomatibus liberam

cupiat

cupiat, Emmenagoga tamen, sivè medicamenta quęcumque fluxum lunarem ciere solita respuat, illa missis aliis, cibum aliquem duriorem, vel saltim panem, à virgine, vel muliere reipsa tùm menstrua patiente pręmansum, & masticatum, probèque saliva menstruatæ imbutum, & madidum ex ore illius immediatè ore suo proprio accipiat, & extemplò quasi voti sui compos fiet, mensesque ritè denuò fluere incipient; nec omni prorsùs ratione destitutum esse videtur, hoc sit venia nomini, Euporiston, quià cibus, vel panis probè masticatus salivàque menstruatæ copiosè subactus, ori, salivæ, & fermento ventriculi ęgrotantis communicatus, & commixtus particulis suis salinis, & fermentativvis facilimè, etiam magneticè orgasmum aliquem, & sanguinis fermentationem, indèque obstructiones deoppillantem, motum concitare potest, Symbolum suum etiam conferre hic poterit in corpore, & mente ab inconsueta hac cibatione, & ut mihi videtur non sinè aliqua horroris nota, excitata alteratio; Verendum tamen, ne si curatio per fœminam minus bona valetudine præditam, & morbosam instituatur, simul etiam morbosum miaf-

miasma, & principium alteri, curam sustinenti per transplantationem communicetur, Charibdimque vitans in Scyllam incidat, seròque cum Phrygibus sapere discat. Ad tollendas cicatrices propriam salivam affricari jubet Platerus. Daucum salivali menstruo madefactum uteri strangulatum juvare asserit Mullerus. Ammoniacum à Matre jejuna masticatum, & in puelli oculo albugine laborantis immissum optimum esse ait Petr. Bayrus, imò livorem sub oculis à percussione factum emendare Cyminũ probè masticatum, & impositum docet Daniel Becherus; Quin, & ciminum quoque sic masticatum contrà culices valere ait Sangallo.

Salivam robur afferre infantibus inquit Mattiholus in 2. lib. Dioscorid., cum puerorum corporibus mollibus panem ori imponunt Nutrices ore proprio priùs commansum, sic enim masticata alimenta facilimè digerunt; observandum tamen, nutrices sanas esse debere in hoc casu, nam morbum à saliva nutricis inductum notavit Sam. Ledellius Misc. Ac. Nat. Cur. An. *6.* dec. 2. observ. *62.*, in puero vegeto, & sano, qui de repentè correptus est singultù, calore vigiliis, inquietudine, & crebra sternuta-

tione

tione; ac inquisita causa, hæc fuit Vetula quartanaria pulmentum infanti subministrans, quæ priùs ori proprio ingesserat, & singulum præbium degustaverat, dein ori infantis immiserat fermento febrili inquinatum; tutiùs ergo est, ut sanæ Matres prægustent infantum cibos, eisque ministrent, potiùs quam hoc faciant Vetulæ edentulæ, quæ hircum olent, & mephitim spirant.

Si intrà aurem vermis devenerit, accipi salivam propriam, & eà aurem inungi vult Poppius in Thes. med., & ità aut morietur vermis, aut egredietur; Ad vescicæ calculum, & ren si pellendum componitur emplastrum ex saliva, & Bdelio à multis comendatum. Contrà convulsionem salivam hominis applicitam laudat Franciscus Joel Pract. lib. 1.. Ad prohibendum nè crescant capilli refert citatus Becherus summi ferri rubiginem, testas marinas ustas, & cũ saliva permixtas adhiberi. Optimam à contagiosis morbis præservationem, salivæ esse expuitionem monet Clariss. D. Jo: Jacob. Vvencesl. Dobrzensky de' Nigroponte, imò pestis præservatiuum optimum esse ait non deglutire salivã, maximè si cum pestiferis agatur, ut faciunt Medici

dici, Chirurgi, omnesque alii, qui peste affectis appropinquāt: Ego verò Medicos omnes hortor, ut quandò conversantur cum ægrotis qualicumque morbo affectis, nunquam, quamdiù intra sferam vicinitatis talium morantur, salivam deglutiant, sed semper eandem expuant, quicumque enim homo sanus ab homine infirmo facilimè per salivam infici potest, nam ab ægris tam per alitum, quam per excretionem sensibilem, & insensibilem, emittuntur particulæ, miasmata, seù efluvia apta ad inficiendum aerem ambientem, undè cubicula infirmorum comuniter quodamodò fętent, ut & Xenodochia; Medicus igitur loca talibus effluviis infæcta intrans, infæctum aerem in suum corpus atrhait, & sic præsertim salivam inficit, & dū ęgrum invisit, & loquitur inadvertenter salivā deglutit, quæ deglutita chylum, ex quò sanguis conficitur coinquinat, à quò morbus, imò mors ipsa causari potest: his de causis putat Celeberimus Georg. Bagliuus in Romano Archi-Lyceo Professor Medicinę sapientissimus, at-
„ que Amicus meus semper colendus, morbos
„ epidemicos, & contagiosos mediante saliva
„ ab infecto aere conspurcata communicari, cui

„ pa-

„ pariter experientia suffragatur, nam in hu-
„ jusmodi affectibus ex contagione, ęgrotantes
„ statim, atque primò conqueri incipiunt de
„ nausea, sapore linguæ mutato, & ad vomi-
„ tum propensione, primaque contagiosorum
„ malorum symptomata circa ventriculum, &
„ hypocondria, per anxietates, vomitus, car-
„ dialgias, calores viscerum &c. manifestantur
„ & quoniam eadem est tunica, quæ os, œso-
„ phagum, & ventriculum ex interna parte in-
„ vestit, præter salivam, illa etiam summo-
„ perè facit, ut magnus sit consensus linguam
„ inter, & ventriculum, ipsorumque morbi,
„ & morborum causę facilè, & ad invicem
„ mutentur, quarè illi, qui pestilentium cu-
„ rationi inserviunt, si vellint esse à contagio
„ immunes, procurent quantum possunt, ut
„ nunquam salivam deglutiant, cum qua mor-
„ bosi, ac peregrini sales infęcti aeris intimè
„ mixti in ventriculo vires suas explicant, &
„ morbum necessariò inducunt; De hac autem
rè legi meretur ab omnibus Practicis erudita
observatio 170. Anni 9., & 10. primæ Decu-
riæ Miscelan. Acad. Leopold. Imperial. Nat. Cu-
riosorum.

Sa-

Saliva tandem Microcoſmi admirando naturæ miraculo Mercurius figitur, quò ſic extincto in caſibus variis utuntur Medici, ut contrà Scabiem Meſues, contra Scrophulas Hildanus, adversùs Morphoicam faciem cum levi tumore, & puſtulis Crato, ad luem veneream Roder. Fonſeca; quin & ad Alchimiàm quoquè ſalivam hominis facere ait Jo: Babtiſta Birellus Oricalcum enim fulgidum, aurique inſtar redit ope ſalivæ, modo ſequenti; Salem ammoniacum cum ſaliva conterit, & exactè permiſcet, ut fiat linimentum, quò perungit vaſa ex oricalcho confecta, & prunis ferventibus impoſita reſcicat, denique abſtergit, & pannis lineis perfricat, & unum, alterumque Alchimicum ſe vidiſſe ait Clariſs. D. Ambroſ. Stegmanus Medicus Iſlebienſis prçſtantiſs, & Acad. Curioſ. Lumen, qui menſtruum, vel ſoluens catholicum ex ſaliva ſibi promittunt, quà cum non ſolum ſanguinem humanum in famoſum Philoſophorum lapidem mutare, ſed, & quævis metalla radicaliter ſolvere putant; iſta verò ſomnia, ac Alchimiſtarum vanitates, quilibet homo prudens meritò ridet; Audit quidem ſaliva, citatus ſcribit Doctor, menſtruum uni-

vniverſale microcoſmicum, utpotè quę particulis ſuis ſalinis ſpirituoſis ſulphureis à calore vitali in actum deductis nihil indiſſolutum mittit, quod proportionatum eſt corpori, ut facilè hinc alimenta fermententur, digerantur, & faciliùs concoquantur; Inſuper quòd aurum, cum rutilante eximio noſtro ſanguine videatur ſympatiam indicare, analogiam potiùs, quam veritatem phyſicam ſapit; Lubens etiam, concedit ipſe Auctor, quòd ſaliva ob ſal Volatile, ſeù mercurificans, quod vocant, & ſulphur ſuum viſcoſum in liquorem rubicundum verti poſſit; nùm verò menſtruum univerſale metala ſolvens ex ſaliva ſit ſperandum, credat quis velit, cras ego, hodie non; cum ſaliva, experientia teſte, nec ſufficit mercurium viuum mortificare, quià ſolumodò viſcoſitate ſua illius particulas diſgregat, exutus enim mercurius ſalivali humido totus in ſe redit, & vivus exurgit: Aſt ſi ſani hominis ſaliva ad multa percipitur efficax; quid de his ſtatui debet, qui Elephantiaſi, Hectica, Scorbuto, Lepra, Morbo Neapolitano, alijſque contagioſis affectibus ſunt contaminati; equidem novit Levin. Lemnius de occ. nat. mirac., plures,

 qui

qui pustulas, & exantemata contraxerunt admotis solumodò ori ciathis, quibus infectorū adheſerat ſaliva, hinc ego Ægrorum domesticos moneo, ut abſtineant ab usu vaſorum, coclearium, poculorum, nitellarum, patinarum, ſtrophiolorum, phialarum &c. quibus ægroti utuntur; hæc verò pauca, ac incomptè expoſita ſint ſatis de proprietatibus, ac virtutibus humanæ ſalivæ.

CAP. QUINTUM.

De Morbis ſalivę, ac de Mercuriali ſalivatione.

SAlivam rectè conſtitutam noſtrę ſanitati maximè conducere optimè ait in ſua Prax. med. Jo: Bernard. Gladbackius, eam enim fovet, tuetur, optimique fermenti officio fungitur; ſi verò præternaturalis effecta ſit peſſimos effectus in ęconomia animali diſſeminat, ſicut igitur, dum in naturæ ſtatu exiſtit, quamplures optimos effectus in ſolvendis, digerendiſque humoribus parit, ut indè principalem locum inter omnia corporis humani menſtrua

ſtrua

ſtrua meruerit ; ità è contrà dum ab illo ſtatù recedit, morboſis infęcta particulis, eſt morborum plurimorum origo; hinc modò fit ſalſa, magis, quam par eſt, modò amara, nunc acida ; nunc dulcis, modò verminoſa, nunc mutat colorem, nunc excedit in copia, nunc minuitur in quantitate ; De præcipuis ergo ſalivalis hujuſce liquoris affectionibus à Practicis obſervatis nonulla in pręſenti capite dicamus.

Immoderata, & fręquens ſalivæ excretio ptyaliſmus nuncupatur à Medicis, & à Sennerto deffinitur crebra, & involuntaria ſine tuſſi, & ſcreatu expuitio à nimia ſalivæ copia proveniens ; & ſi enim ex malà conſuetudine quaſi nonulli hanc expuitionem familiarem ſibi reddant, dum inter loquendum, ac perorandũ toties, quoties ſententiam abſoluerunt, expuunt, & ex medicaminum ſputum provocantium usù quoquè hoc provenire poteſt, tamen de eà hic non eſt ſermo, ſed de præternaturali, cum obiectum præternaturam, ſeù ſaliva copioſior ad expuendum invitat ; hinc ſummoperè decipi, ait Clariſs. ętatis noſtræ decus Bagliuus, „ illos, qui ſalivam prò inutili excremento ha- „ bentes ferè continuò ſpuunt, & ità magno

E 2 „ cum

„ cum vitæ discrimine ventriculum hoc natu-
„ rali, & maximo neccessario sapone privant
„ quò non solum ejusdem sordes mundantur,
„ & diluuntur; verum quamplurimæ ipsius
„ plicę blanda salivę salsedine confirmantur, &
„ in debito tono, sivè necessaria crispatura,
„ contractioneque continentur, lymphè gastricæ
„ fermentativæ sales acuuntur, & excitantur,
„ aliique plures effectus optimi à descententi
„ saliva producuntur, ut non mirer si tales ho-
„ mines siccitate laborent, imò etiam pallore
„ vultus, & urinæ cruditate, quorum non-
„ ulla vidi in Puella propè suburram, in Pres-
„ bitero juvene ad forum piscium, & in aliis,
„ hoc tamen inteligendum velim de sali-
„ va sanorum, non autem si scorbutica, gal-
„ lica, aut simili lue laboraverint ægrotantes,
„ in quò casù, quoniam ipsa saliva morbosa est,
„ si frequenti sputatione nimium eliciatur, ad
„ salutem potiùs ipsorum erit, quam ad per-
„ nitiem.

Ptyalismus dicitur à nonullis salivatio; quę tamen dupplicìter considerari potest, uno modo videlicet pathologicè, ut in nostro hoc casu, altero verò modo Therapeuticè, & est remedii

genus

genus, quando nempè virtute alicujus medicaminis salivæ affluxus ad os promovetur, inter quæ medicamenta pyrethrum propterea herbam salivarem nuncupant aliqui teste Rhodio ad Scribon. imprimis cura per salivationem inunctione mercurii in gallica lue à nonullis laudari solet, quamvis periculo non carere monuerit Hildanus præsertim in Arthriticis; de quà mercuriali salivatione etiam nonulla in hujus capitis fine dicemus.

Dupplex autem quoquè est pathologica Salivatio, alia nempè essentialis alia symptomatica, & accidentalis; Essentialem deffinio per crebram sputationem à copiosa salivalium glandularum humiditate ortam, ductusq; salivales patentiores reddentem. Fit iste morbus secundum Sennertum, aliosque veteris Medicinæ Proceres dum pituitosus humor à capite ad os, & fauces defluens salivę se commiscet, eamque auget, atque tunc ptyalismi, & catarhi eadē „ generatio, & causa est, & solet ptyalismus, „ & catarhus nonunquam epidemius esse, id „ quod Anno 1565. accidisse refert Forestus, „ eadem de causa cum columellæ laxatione „ plerumque sputatio multa coniuncta est; Ac-

 „ cidit

„ cidit eadem etiam in inflammatione, & ul-
„ ceribus oris; deindè, dum ex ventriculo hu-
„ midiore, & pituita abbundante ea sursùm
„ in os exurgit, sputoque se miscet, quod ma-
„ nè, seù jejuno ventriculo accidere solet;
„ idque sæpè post morbos cronicos accidit ven-
„ triculo debilitato, & non rectè concoquen-
„ te; neque tamen semper primariò è ventri-
„ culo aquosa illa pituita ad os confluit, sed
„ nonunquam ex intestinis, ut in vermibus
„ accidit, nonunquám ex liene, undè lienosi,
„ & scorbutici Sputatores, & salivatores sunt.
Juxtà verò neotericos Ptyalismus ortum habet à copiosa glandularum salivalium humiditate, & excedente, ductusque salivales patentiores redente; sicque saliva plus æquo per os excernitur; de hac salivatione morbosa longè clariùs distinctiusque hoc tempore nos pronunciare posse ait Silvius de Leboe, quam olim, postquam non tantum viæ, vasaque salivam in os defferentia innotuerunt Anatomicis; non ità pridem, verum partes quoquè in quibus præparatur eadem, vel secernitur à sanguine, glādulæ puta, & quidem non conglobatæ, ad quas, & à quibus feruntur vasa lymphatica,

verum

verum conglomeratę, viis certis, & ductibus, per quos in cavitatem determinatam suos liquores corpori utiles effundunt, donatæ: Quemadmodum igitur in statù hominis naturali, & sano defertur saliva sola ex glandulis maxillaribus conglomeratis in os, ità non rarò in statu ejusdem preternaturali, deffertur una cum eadem saliva humor, vel pituitosus, & viscidus, vel serosus, ac tenuis. Quò ad diagnosim spectat morbus iste per se notus est, & qui tali affectione laborant coguntur sinè tussi, ob salivæ copiam assiduè expuere; quod si saliva copiosa excernatur post cibum, indicat ventriculum malè affici, & alimentum corrumpi teste Sennerto; De curiosa salivatione morbosa deglutitionem liquidorum tantum prohibente meminit Car. Raygerus misc. A. N. C. dec. 1. An. 4., & 5., obs. 10. in quodam Senatore, qui solida facilimè deglutiebat, liquida verò neutiquam, ità ut sitim intensam, absque tamen calore febrilli, nunquam potuerit potù restinguere, sed aquam cochleatim tantum ut, & alia medicamenta liquida sorbere debuerit, statim superveniente enormi quadam salivatione, quę descensum liquidorum impedivit,

vit; quamvis, & fluxus hujus pituitæ lentæ, ac viscidæ semper, & per totum morbum usque ad finem vitæ duraverit, ut quandoque singulis diebus aliquot vascula hac materia impleverit; tandem ex vehementia morbi ità contabescens, ut cutis ossibus hæreret, circà initium Maii Anni 1672. placidè expiravit. De perpetua salivatione ex ruptura vasorum salivæ mentionem fecit Ant. Deusingius; de ptyalismo in Sene lethali Helwigius; de diuturna salivatione cum mœtu Gangrenę Joh. Mackius, ac de Fœmina, quæ limpidam aquam copiosè ex ore rejecit, sic scribit in Ann. 4. dec. 2. M. A.C. Excellentiss. Dom. D. Jo: Ludovic. Hannemanus Germaniæ, & suæ Academiæ Kiloniensis, & nostræ *Leopoldinę* Societatis maximum ornamentum curiosiss. Quędam Matrona honęstissima magna cum virium debilitate, insignem aquę limpidissimę copiam ejecit; similemque casum in sua dilectissima Matre vidisse ait; illa iam bis isto fluxu, & quidem summa cum virium prostratione laboravit; & quod mirum fuit, humor erat limpidus, omnis odoris, & coloris expers, totoque cœlo ab urina differens; putavit ipse Hannemanus

vala

vasa lymphatica aperta talem evacuasse mate-riam; Ast Sapientiss. & nunquám sinè laude nominandus D. Lucas Schrockius in illius observationis Scholio à Salivalibus ductibus talem emanasse laticem docuit. Econtrà verò saliva potest deficere, quando, vel non separatur ob vitium glandularum, aut obstructionem ductuum salivalium, vel non generatur talis substantia in cruore, sivè generata absumitur, ut in febre ardenti, longo sermone &c. dè quibus affectionibus curatio videatur apud Practicos; Symptomatica autem salivatio est illa, quę accedit morbis, imò aliquandò critica evadit, cum nempè ipsius ope Morbus aliquis sivè acutus, sivè cronicus terminatur; De symptomatico ptyalismo in Variolis plura collegit Riccard. Mortonus de var., & morbil., ac de quotidiana febri uretico-sputatoria meminit D. Beniam. Scharfius Misc. Ac.Nat. Cur. An. 2. dec. 2. observ. 104. narrando dè quodam Juvene 24. Annorum, qui quotiescumque febris incipiebat salivam, & urinam reprimere vix poterat, sed continuè jam urinam, jam salivam in magna quantitate egerebat, ut nè momentum quidem ab hac uri-

nam,

nam, & salivam egerendi irritatione liber esse posset, Critica verò salivatio illa est, quâ mediante exoneratur natura, & saluti æger restituitur; natura enim morborum vera medicatrix in debellandis morbis varias sæpe vias admodum insuetas prò evacuanda causa morbifica invenit, sic ductus salivales ex glandulis hiantes eligit prò sanguinis depuratione, humorisque pravi evacuatione, & ità morbos fœliciter profligat, talemque criticam morborum solutionem, & quidem febris ardentis exhibet Guer. Rolfincius ord. med. lib. 3. Vertiginis salivatione solutæ meminit Nicol. dè Blegny Zod. Med. Gall. An. 1. Salivationem in Phtisi criticam, & salutarem exponit Clarifs. Dom. D. Joh. Paul. Vvrffbain. Med. Norimbergensis præstantiss., Archiater, & Comes Palatinus Cęsareus, Nobilis, & Acad. nat. Curiof. Ephemer. director diligentissimus in dec. 2. Ann. 1. Miscel. Nat. Cur. obs. 122. Ptyalismum in variolis læthalem refert Bonetus in Merc. compit. lib. 19. Et ego Anno 1699. Mense Septembris scabiem fœdam in Milite quodam observavi, & mecum notavit Eruditissimus D. Hieronym. Baruffaldus Philosophiæ

Doc.

Doc. egregius, & Amicus meus suavissimus, quæ scabies salivatione sponte orta spatio novem dierum perdurante, nulloque alio adhibito auxilio sanata fuit. Non tantum verò critica potest esse nimia salivalis effusio, & symptomatica, quatenus saliva potest peccare in quanto, verum etiàm in quali errare, sicque morbos inducere varios, proùt variis odoribus, coloribus, atque saporibus imbuta apparet; observavit enim Borichius salivam, quę cum saccaro poterat comparari in Ecclesiastico Hafniensi, illamque dulcedinem non fuisse laudabilem, quoniam oriebantur ulcuscula in lingua ex illa, ut legitur in Misc. Ac. Curios. Ann. 3. Decur. 1. observ. 137. Salivam ad nauseam usquę dulcem in se ipso, & in aliis notavit Clariss. D. Salom. Reiselius Dec. 2. An. 8., cujus rei caussam explicare difficile judicat idem Autor, cum non facile sit omnes in humano corpore secundas qualitates humorum, eorumque mutationes animadvertere, cum ignoremus plerumque quibus, qualibusque alimentis ægri fuerint usi, & inprimis à quibus, qualibusque tàm mirè alterentur sapores, odores, colores, ac cæteræ humorum nostri corporis qualitates, & quidem

dem meo judîtio propter neglectam à plerisque chimiam ; cuilibet Medico sumoperè necessariam ; Hinc pariter salivalem humorem dulcē cum nausea se vidisse fatetur D. Joh. Burgius in Ephemer. Ac. Na. Cur. decur. 2. Ann. 3. obser. 172. ; atque in Cive quodam se observasse similem casum narrat Jo: Mat. Fabri Dec. 2. An. 9. ; qui cùm per scallas ruens sibi occiput vehementer concussisset, curatus tamen nullum aliud patiebatur incomodum insolitum, præterquamquod saporem nullum nisi dulcem; Similiter de Matrona quadam sputatione dulci correptam meminit Theoph. Bonetus in Medic. Septentrion. tom. 1. lib. 2.

Curiolam, & Eruditam Gustus depravati observationem Medicam, à salivæ vitio, mihi comunicavit Excellentiss. D. Octavius Capellus Medic. noster Ferrarien. præstantissimus, quæ talis est.

Uxor carissima mei ętatis annorum 58., temperamenti secundum totum calidi, & humidi, capitis tamen calidioris, & valde sicci ut ex capillorum penuria, ex cute ejusdem capitis, in qua ęstivo tempore rimulæ apparent, ut in terra ex ariditate, nec non muci ex nari-

bus,

bus, & sputi insuetudine ferè totali liquet, ex tribus maritis unicum partum fœmineum adhùc viventem decimo septimo suæ ætatis anno partа, laudabilem nacta valetudinem, quamvis non omninò inculpatam ex intercalatis non tamen longis febribus, doloribus, faucium inflammationibus, levi hemophtysi, aliisque rarò tamèn occurrentibus morbis; alacri animo in rebus quibuscumque domesticis; quamvis laboriosioribus etiàm me invito obeundis, optimis viribus prædita, atque promptissima, menstruas purgationes statis temporibus semper, copiosè, ac felicitèr habuit usque ad annum suum 52., quibus ratione ætatis deficientibus, cœpit levibus, vagisque dolorificis fluxionibus modò genua, modò brachia, nunc intrà, nunc extra articulos, pedum pollices, & manuum indices frequentiùs infestantibus torqueri, à quibus verò nunquàm lecto incumbere, nec domum custodire fuit coacta, ab hisque oportuno tempore purgata ope aquæ stibiatæ convaluit, quamvis duo ab hinc annis illæ denuò recruduerint. Tandèm anno 1698. circa dimidium mensis Novembris queri cœpit de quadam ingrata dulcedine, quam continuò

ejus

ejus lingua, & os percipiebant adeò, ut ne dùm comedens, vel bibens, sed tacita, loquens, vel orans omnia ipsi dulcia extremè viderentur octo, vel decem ab hinc diebus dulcedini huic se se coniunxit austeritas ab ea non dissimilis, quæ musto, vino, aceto, vel hujusmodi liquoribus ebullientibus in vasis æreis, vel ibidem diutiùs immorantibus, æreamque tincturam austeram attrahentibus accidere solet, ita ut omnia; & singula comesta, & epota ipsi dulcia, ac austera saperent. Dulce austerum paucis post diebus in amarum cessit, amarum in acuti piperis saporem est immutatum, sapor hic in acidum spiritus vitrioli æmulum, acidũ in intensè salsum, hoc in acre veluti aceti, in quo diù pisces frixi fuerint conditi, hoc rursùs in dulce, salitum, amarum &c. tandem, uno verbo, per octo menses circitèr modò intensiùs, modò remissiùs omnes, & singuli præfati, vel si qui alii dantur sapores, nunc breviùs, nunc diutiùs uno eodemque die, immò quandoque vna, & eadem hora perdurantes, se seque alternatìm immutantes miseram Uxorem affligebant, adeò ut ad mensam accedebat sæpiùs lacrymatura, quàm ut victu necessario,

fario, quem ftomachus alioquin fanus appetebat, frueretur. Plerumque dimidiam linguæ partem, finiftram nempè, magis affligi, & pravius deguftare fentiebat.

Saccharum, & faccharata omnia illi non minùs fucco limonum acida videbantur, decoctū hordei lixivium fapiebat, liquiritię radix ore detenta acetum, ubi fuerint pifces conditi ęmulabatur, fi aceto os collueret fapores omnes depravati inftar incantamenti torpefcebant, & obtusè, ac obfcurè ab eadem paucis momentis percipiebantur, immò ab ufu aceti, vel acetarii quandoque, non fempèr, aliquem bolū comeftibilium fuo naturali fapore præditum percipiebat, donèc à ductibus falivalibus nova fuperveniente fupra linguam faliva dilueretur acetum, & hinc moleftiores repullulabant depravati guftus fapores.

Ab ardore dolorofo præfertim in parte lęfa ejufdem linguæ quandoque divexabatur veluti fi aphtas, vel vlcufcula ibidem pateretur, vel ficuti fi ab aliquo ęfculento nimis fervido, & ebulliente offenfa fuiffet, immò impatiens mihi, & domefticis fępè linguam infpiciendam, ac explorandam exponebat, quæ fempèr incolu-

lumis, nulloque visibili defectu lęsa conspiciebatur.

Vinum, aqua simplex, brodium, & potulenta omnia quamvis depravatè gustaret, minùs autem insuavia eidem apparebant, quam res dentibus mansæ. A somno expergefacta nil molestum in lingua sentiebat, sed ea mota, & infra os agitata sensim prędicti sapores excitabantur. Spiritum vini si assumebat, hic magis depravatos sapores suscitabat, & adhûc suscitat.

Sensum gustus depravatè lęsum, symptoma scilicèt linguæ non legitimè sapores sentientis, molestam hanc Uxoris meæ affectionem esse unicuique patet, quam Galenus lib. primo de symptomatum causis cap. 40. de sympt. causis in gustu, & odorato elegantissimè sic descripsit. Monstratum enim est linguam eo quod „ duabus facultatibus sensui, voluntatique „ subseruit, duas quoquè actiones habere. „ Nunc autem eam veluti sentientem considera„ mus. Odoratus verò sensorium ipsos cere„ bri esse ventriculos indicavimus. Ac gustan„ di quidem sensus symptomata sunt, tum „ omninò nihil saporum sentire, tum non legitimè

„ gitime sentire. Cum autem non vitiose:
„ diminute quidem gustare, in visu amblyo-
„ piæ, idest visus hebetudini, in auditu ba-
„ ricoiæ, idest audiendi difficultati portione
„ respondet. Vitiosè autem gustare, est velu-
„ ti cum cœcu is, colore, figura, magnitudine,
„ vel situ mutata videntur. Hoc in auditu
„ obauditio nominatur. Porrò morbi prædi-
„ ctorum symptomatum, vel quæ in gustandi
„ actione, vel quæ in potentia incidunt, par-
„ tim in similari linguæ substantia, & tunica
„ qua involuitur sunt, partim in nervis mol-
„ libus, partim in loco cerebri, illo præser-
„ tim, undè hi nervi originem habent. Ac re-
„ liqui quidem prædictorum omnium morbi in
„ manifesto sunt. Lingua verò vitiosè sapores
„ sentire solet, cum extraneo humore est im-
„ pleta. Quo casu quę gustantur omnia vel
„ salsa videntur, vel amara, vel alia qua-
„ piam aliena qualitate dicibili, indicibilive
„ affecta. Tanquàm enim in suffusis visiva vis
„ foris se cernere judicabat ea, quæ in ipsis
„ oculis inerant: itidem gustandi facultas ea
„ quæ sunt in lingua, sensibilibus imputat.
„ In arquatis quidem bilis amarorem non lin-

„ guæ esse ipsius, sed eorum quę gustat de-
„ putans: in aliis verò quibusdam affectibus
„ salsuginem, acoremve eduliis ipsis inesse
„ imaginans: scilicet succo, qui extrinsecus
„ accessit, vitiosum linguæ succum, qui priùs
„ quieverat, excitantes moventeque gustan-
„ di autem vi non eum qui accessit, sed eum
„ qui in se redundat, sentiente. Rarò sanè ac-
„ cidit, sed tamen aliquando, ut lingua ex
„ gustandi perfectione priusquàm aliquid gu-
„ stet, succos quos in se habet, sentiat. Si-
„ mile hujus symptoma est, ubi in stomachi-
„ cis affectibus, suffusionis imaginatio oculis
„ incidit, vel sonitus auribus cum nihil extrà
„ sonet, sed motus ipse circa cerebri membra-
„ nas imaginationes creat, vel odoris in nari-
„ bus ab succo aliquo in his contento. Hæc
Galenus: ex quibus elicitur talis symptomatis causam esse, per eundem, succum quemdam extraneum, partim similari linguæ substantiæ, & tunicæ linguam involuenti, partim nervis mollibus, partim illi cerebri loco undè hi oriuntur nervi impacto.

Pro majori autem prefati symptomatis juxtà Galeni mentem dilucidatione necesse esset

disquirere priùs an gustus fiat in linguæ carne, vel ejusdem membranis, nervis, vel glandulis, sed brevitatis gratia cum plerisque recentiorum satius sit credere gustum fieri, cum corpusc ula salina insita rebus sapidis communicantur nerveis linguæ papillulis ope humidi eadem salia dissolventis, sive humidum istud sit corpus per se sapidum liquidum, ut fructuum, vel olerum succus, vel vinum, aqua saliva, vel liquor, in quò res solidæ contritę, incoctę, vel dissolutæ salia sua sapida dissoluant, quæ salia ope hujusmodi liquoris linguæ papillulis imprimuntur, ex quorum salium diversa, suarumque minimarum particularum configuratione diversimodè per porulos linguæ prædictę nerveæ papillulæ alterantur, ac afficiuntur, quæ diversa alteratio, seù impressio, quęlibet juxtà suam naturam, ac indolem, proprii saporis ideam producit, quæ idea per neruorum quarti paris fibrillas linguæ implantatas ad commune sensorium translata, menti saporem unumquemque juxtà speciem suam rappresentat. Citior autem, vel tardior saporis perceptio ex majori, vel minori fluiditate corporis sapidi dependet, fluidius enim corpus

F 2 citiùs

citiùs per linguę poros ad papillas penetrat; ibidemque suum gustum imprimit, tardiùs verò quò minus fluidum, vel minus humidum existit, idque linguę agitatione, ac ope salivę dissoluitur. aptiusque redditur ad penetrandū per poros ad papillas, qui pori ex motu linguæ, & ejusdem humectatione magis ampliantur, salinęque particulæ comesti ex tali motu, & agitatione sic meliùs per porulos penetrant, subiectisque nerveis papillulis infiguntur, quod nullatenùs contingit, vel saltèm tardè, & obtusè immota manente lingua præsertim si huic res solidæ, & humido destitutæ imponantur.

Sic gustum contingere non longè a præfata Galeni sententia recentiores Medici, atque Anatomici ostendunt, & experientię videtur consonum in sanis; in infirmis verò puta febricitantibus res diversimodè se habet, vel ob defectum salivæ ab ęstu febrili consumptæ, vel ipsius organi ideft linguæ præternaturalitèr cōstitutæ, & quamvis in sanis etiam nonnullis quandoque pororum linguę tunicæ insitorum diversitas mutet sapores, adeò ut ob prædictorum pororum diversam structuram, & configurationem dulcia V.G. insuavia videantur, &

amara

amara, ſuavia, immò, & aliis quibuſdam ingrata delitioſa appareant ob eorum particularem imaginationem talia grata, vel ingrata judicantem, noſtro tamen in caſu rem diverſimode ſe habere arbitror.

Salivam ergo ex glandulis ſublingualibus, aliiſque in faucibus, palato, totoque ore diſperſis continuò linguam humectantem, hujuſce depravati guſtus præcipuam eſſe cauſam in Uxore mea dilectiſſima ſempèr animo habui, & quamvis organum ipſum non videatur omninò inculpandum, forsàn ex vitio nerveis papillulis, vel linguæ porulis, quod ipſis totum fortè imputare poſſet aliquis, nihilominùs tale vitium majori ex parte ſalivæ adſcribendum cenſeo pluribus ex cauſis.

Primò quia ſi vitium tale ineſſet organo, potulenta æquè diſplicerent, ac res ſolidæ dentibus manſæ, & ſaliva humectatæ, ac diſſolutæ, nam hæc sempèr magìs deppravato guſtu, & ſapore præternaturali à Matrona fuere diiudicatæ, quàm epota, vel ſuccoſa, & liquida, undè patet, quod ſaliva diſſoluens ſalia rei manſæ imprimit iiſdem ſalibus quid magis ſapidū præternaturale, ac imprimat corpus fluidum,

& humidum non indigens saliva pro suarum salinarum partium dissolutione.

Secundò liquet hujusce vitii causam insitam esse salivæ, quia absente cibo, ac potu adhuc extranei, præternaturalesque sapores diversi ab ęgra percipiuntur, & quo magis ipsa movet, & agitat linguam loquendo, vel orando, deterius se habet, quam si linguam immotam teneat, quòd magis constat statim ac à somno eadem expergiscitur, in quò sensus omnes sapiuntur, à somno verò reviviscunt, & per consequens reviviscit, & in lingua gustus, cujus vitium si insitum esset soli linguæ, hæc sola etiam immota suos pravos gustus saltèm obtusè, & obscurè redderet sensibiles, sed statim ac ea commotà madesit à saliva illicò extranei sapores excitantur, ergò isti potiùs à saliva dependent, quàm ab organo, vel saltèm majori ex parte.

Ulteriùs cùm id non contingat in sanis, & naturali gustu præditis, quorum saliva insipida absente cibo, ac potu nullum edit in ore saporem, ratum idcircò manere debet in nostro casu salivam hanc ætèrogeneis, minimisque corpusculis salinis, iisque sylvestribus copiosissimè

ſiſſimè eſſe imprægnatam, à quibus modò intenſiùs, modò remiſſiùs, nedùm cibo, potuve præſentibus, verùm etiam iiſdem abſentibus linguæ poruli altetantur, ac feriuntur, nerveiſque papillulis imprimuntur, & juxtà eorundem ſalium prædominantem ſymmetriam hujus vel alteriùs ſaporis idea ibidèm impreſſa per quarti paris neruulos linguę inſertos ad ſenſorium commune defertur, undè mens talis, vel talis alterius ſaporis, juxtà obviam ideam, judicium facit.

Ab ejus ſanguine arterioſo pręcalido, multaque acredine, atque ſalſedine in hac muliere familiaribus in laboribus quandoque vilioribus (me in caſſum prohibente) nimis ſollicita, producta fuiſſe præfata ſalia æterogenea, illaque totam ſalivalem maſſam (arterioſi ſanguinis recrementum) infeciſſe pro certo habendum, cujus ſanguinis arterioſi non ſolùm, ſed & venoſi acidoſalinam indolem indicant doloroſæ, & ſemiarthriticæ fluxiones, quibus ratione ſenii à menſium defectu obnoxia eſt, necnon rimulæ in capitis cute æſtivo tempore apparentes cucurbitularum inciſionibus ſimiles; & quamvis aliquis poſſet inferre eam in tanta

acidosalinarum particularum copia, quibus ejus scatet sanguis, cutaneis affectibus scabie videlicèt, & hujusce generis morbis, potiùs quàm aliis prędictis correptam rationabiliùs esse debuisse: respondere possem ex hujusmodi salibus ipsam in scabiem, vel alios hujus generis morbos non incidisse, quoniam credere fas est talia salia esse summè fluida, & volatilia, ideò que neque in scabiem, nec alios cutaneos affectus fixantur, immò nec in veram arthritidem, quippe salia hæc lentoris, vel coaguli sunt nescia, si enim patientis nostræ sanguis lympha crassa scateret solita prædicta salia irretire, ac fixare, sputo, mucoque non esset hæc Matrona destituta ut superiùs descripsi.

Rato igitur per me hoc fundamento judicavi pro hujusce molestissimi symptomatis curatione opus esse præfata æterogenea salia è totâ sanguineâ masśâ eliminare usu absorbentium, dulcorantium, & eorumdem salium infensa spicula retundentium; in quem finem postquã hyberno tempore ad eam exactè purgandam improprio, inanitèr gargarismis, & apophlegmatismis penè innumeris, diversæque naturæ plurium, ac plurium Excellentissimorum

Viro,

Virorum mei familiarium Comprofessorum adiutus prudentissimis consiliis usus fuerim, circa finem mensis Aprilis anni 1699. præscripsi universalem purgationem, lævioribus, ac benignioribus insistens lenientibus potiùs, quam purgantibus, alterantibus ex succis cichoreaceis, & vaccino sero depuratis; phlebotomiæ ex partibus superioribus, ac inferioribus plures celebratæ, toto tandèm ex purgato corpore ad Aquam Stibiatam Pomponacii dictam tanquàm ad sacram anchoram confugi per dies circitèr 30. copiosè de more propinatam: ast omnia hæc exiguo cum levamine fuere perpetrata, undè locale remedium tentavi venarum sublingualium incisione, à parte affecta è directo humores ibidem (si qui forent) impactos detracturus. Apertis ergo raninis venis effluxit sanguis intensè rubicundus aliquantulum crassus ad uncias novem circitèr, & quod ex hac operatione valdè proficuum expectabam, fuit, ipsam Uxorem dum sanguis ex ore profluebat omnes sapores quoscunque extraneos eodem tempore confusè, & indiscriminatim autem adiuncto calore persensisse, quasi tunc temporis gustus depravati mineria tota exhau-

rire,

tiretur; ast neque id nisi leviter profuit, nam præterquam quod pluribus diebus ob inflammationem circa incisas venas, & ibidem sitas glandulas suborram, difficulter cibum, potumque admittebat à calore, & frigore actuali eduliorum valdè molestata, sedata posteà inflammatione gustus perseveravit depravatus licet parùm remissus.

Cum itàque tot rationabilia tentamina ex plurium Amicorum Collegarum assensu, & consilio irrita, & inania fuisse m expertus, ad famatissimum, & sapientissimum Dominum, nostri Almi Collegii Ferrariensis vetustiorem, ac verè venerandum Virum accessi, cui ennarrata molestæ hujus affectionis historia, & omnibus administratis præsidiis, ejus Oracula imploravi, qui humanissimè confirmavit tàm infensi symptomatis causam inesse patientis fluidis æterogeneis salibus, iisque sylvestribus heu nimium scatentibus; quarè cum jam Caniculares imminerent dies potandis mineralibus aquis peropportuni, suasit Villensem aquam eidem copiosè de more propinarem, huic dumtaxat innixus fundamento verè rationali, solam aquam salia dissolvere, & ad nihilum reddere.

dere. Villensem ergò aquam copiosè usurpavit primis diebus cum veniculo dejectorio, reliquis verò usque ad quindecim cum suco limonum, & quandoque cum spiritu salis, sed nec prospero eventu, nam nec illam totalitèr eiciebat, undè paucum fuit experta etiam ab hoc præsidio levamen, quarè tam longa diæta, tantisq; incassum fatigata medicamentis, iisdem omninò abrenunciavit.

Jam quartus excurrit annus hujus vitiosi gustus, qui quamvis ab anno circitèr valdè, & sine comparatione eum remissiùs affligit, cum ferè omnes sapores in præsenti naturalitèr sæpè deguſtet, attamèn plerumque de duobus solummodò saporibus preternaturalibus quasi continuò conqueritur salito nimirùm, & acri, & præsertim imminente, vel præsente aere humido, ac pluvioso, sicuti in simili aeris constitutione ab arthriticis doloribus, levibus tamen, citò advenientibus cum tumore in extremitate digiti indicis utriusque manus, & pollicis utriusque pedis, paucis horis, vel ad sūmum infra duos dies evanescentibus, & pro aeris mutatione citò recurrentibus. Hactenus Excellentiss. Capellus suprà laudatus.

De

De Amico suo quodam refert Rof. Lentillius Ann. 4. dec. 2. M. A. N. C. qui dum loquebatur, salivæ guttas, quasi per syphonem eructabat, quæ continuò in albissimam calcem concrescebant, si quid autem circa hoc coniiciendum, putat citatus Doctor, particulas alckalicas terrestres à spiritu salivæ nitroso solvi, quò spiritù exalante in calcem coagulari, undè Excellentiss. Theseus noster, salivam in orbem stanneum eructatam concrevisse in calcem albissimam, quatenùs magnam continebat salsedinem, notavit. Salivam verminosam concedit R. P. D Anton. Alberghetus C. R. S. nostræ Urbis ornamentum in Gen. Spont. cap. 22. part. 2., & in quodam Hamburghensi vidit Clariss. Joh. Doleus Misc. Acad. Curios. decur. 1. An. 9., & 10. obs. 131., similemque salivam minutissimis scatentem vermiculis se vidisse pariter affirmat Lèvenoeckius; & licet Rever. P. Philip. Bonnani Sacerd. Soc. Jesu, vir magnæ eruditionis in suis obser. de Animal. viv. cap. 64. asserat, se nunquam potuisse in saliva optimis, perfectèque elaboratis microscopiis examinata, nec unicum vermiculum deprehendere; hoc tamen non evin-

cit,

cit, talem morbum salivæ verminosum dari nô posse, quem etiam ego prò rarissimo concedo, enim quia multa sunt, quæ ab uno observantur, ab alio non; absurdum siquidem esset dicere plicam pollonicam non dari, per hoc quod ego talem morbum usque adhuc non viderim, nec quia unus non videt, alius videre nequit?

A saliva morbosa, & pręternaturali sordidi euadunt dentes, maximè quandò tenacitatem majorem aquirit à cibo, vel à calida expiratione, quæ eam, dum ore clauso dormiunt exsiccando amplius incrassat; sic autem dentes oblinuntur, cum otiosi sunt nec mandunt & proin à cibò à quò solidiore præsertim ut pane, inter masticandum, alias abstergi, & poliri solent, non repurgantur undè iis, qui in uno oris latere cibos tantum conterrere solent alterius dentes hisce sordibus inquinatos plerumque esse, ait Platerus prax. tom. 3., limoque obductos, qui limus tandem in tophum conversus, dentes non solum discollorat, sed & inequales reddit; verùm, & saliva putris, & maligna in lue venerea, ex hydrargyri usù reddita, dentes inquinat, & denigrat, simulque, ut vacillent efficit; Non

tan-

tantum verò in qualitate, sed etiam in defectu peccare potest humiditas salivalis, quemadmodum accidit in Antonia Drusi, quę si fides habenda est Solino, & Sim. Majol. in Canic., fortè ob inopiam salivę nunquam spuit. Hæc autem de naturalibus salivæ symptomatibus dicta sint satis, nunc ad artificialem salivationem deveniendum, quà mediante, & multi morbi sanati, & plurimæ exortæ ægritudines, atque mors ipsa aliquandò sequuta est; Notabo igitur primò quomodò peragenda, & quid sentiendum de salivatione pręsertim ususali ex Mercurio; secundò morbos nonullos per eam sanatos ennumerabo; tertiò ęgritudines ab illa ortas enunciabo; quartò demùm casus exponam, in quibus causa mortis fuit mercurialis salivatio.

Primus itaquè inventor Mercurialis salivationis, si Gabr. Fallopio de Mor. gallic., & Clariss. Bernard. Ramazzino, credamus, fuit Jacobus Berengarius Carpus à Patria dictus Professor Chirurgiæ Ticinensis, qui floruit circà Annum 1522. teste Mercklino Viro de Republica Med. optimè merito, in suo Linden. renovat., hic cum solus secretam hanc medi-

cinam

cinam calleret, ita opulentus redditus est solo isto quæstu, ut testatus fuerit numeratam pecuniam 40000. scutatorum preter argenteam materiam, quæ omnia Serenissimo Ferrariæ Duci reliquit. Alii verò nostri scriptores hoc remedii genus ex Arabum scho'a deduxerunt. Diversimodè in usum ducitur mercurius ad salivationem; nonulli enim frictione unguento mercuriali facta salivam movent; suffitu pauci, alii emplastri, aut cinguli forma mercuriũ adhibent; & aliqui ad ptyalismum movendũ per os assumendum exhibent mercurium. Mercurialis inunctio autem talis est per Pareum; Sumitur, ait ipse mercurius clarus, tenuis, albus, & fluvidus, & quò purius sit per pellem arietinam colatur, conclusum enim si comprimatur tenuitate sua penetrat, sordesque suas, & plumbeas admixtas feces in interiore superficie relinquit; elixatur indè in aceto cum salvia, roremarino, thymo, chamemelo, meliloto, iterumque colatur, & tot artibus excultum in unguenta venit, & admiscetur; ut extinguatur certiùs, diù est agitandum, & veluti tribulandum in mortario, ut in tenuissimas partes frangatur; linimenti ergò mercuria-

lis

lis hæc erit forma ℞. Argenti vivi præpar. ut sup. unc. 6. sublimati dracm. semis, Sulphuris vivi unc. semis, axung. porci, salis expertis lib 1., vitel. ou. sub cinerib. coctor. oum. iij. ol. terebint., & laurin. an. unc. 2. theriac. vet. & mithridat. an. unc. semis F. linimentũ, ut artis est; modus verò faciendi erit ejusmodi imprimis sublimatum, sulphurque in pollinem redigentur, tùm affundetur argenti vivi portio, simul, & axungiæ, mox, & vittellorum induratorum, continuò omnia, & diligenter agitando; his omnibus fideliter concorporatis, tantundem rursus affundetur argenti vivi, axungiæ, & vittellorum, ac priori massæ incorporabitur, extremo loco affundentur olea, mòx theriaca, & mitridatum, simulque omnia per diem integrum tundentur, hacque arte parabitur laudabilis consistentiæ unguentum, quò ipse Par us multoties fœliciter usus est de qua re plura apud eundem Autorem lib. de lue vener. cap. 10.

Nonullos autem uti hoc remedio absque purgatione prævia, & venæ sectione ait Jungken in Prax. med. ut sic nullis evacuationibus infirmati salivationis impetum multò melius susti-

nere

nere queant infecti, quod tamen vituperant Lemery, & Frid. Hoffmanus; Formula autem dessumpta à nuper citato Jungkenio talis est. ℞. Mercur. crud. unc. 1., Axung. porcin. unc. 2. m. Juxta Doleum verò sic se habet; ℞. Mercurii vivi saliva hominis, vel ol. terebint. vel lilior., vel lumbricor. extincti unc. 1. Ungu. de Altea Fernel. unc. semis, ol. Sucini dracm. 1. m. f. Ung. S. A., & secundum Nicol. de Blegny ℞. Mercur. crud., & puri lib. 1. therebint. venet. dracm. 3. diutissimè simul conterrantur in mortario æneo, quousque mercurius extinctus sit; postea paulatim admisce Axungiæ suillę insulsæ libras duas, diutissimè omnia conterrantur, & ad usum serventur, quam formulam etiam comendat Lemery; Cum unguento autem pomato permiscet mercurium præclarissimus D. Olìger Jacobeus in comp. Instit. med. sicque unguentum conficit; linimento verò tali, sivè postea sit Parei, vel Jungkenii, vel Dolei, vel Blegny, aut Jacobei, aliorumque descriptionis; universum corpus ungi debet à pedis planta, ad caput, præter abdomen, & pectus, nè fortè lędantur partes in illis cavitatibus contentę; ut verò litus suũ
G sor-

sortiatur affectum æger igni luculento exponatur; vel si debilis fuerit, in cubile illinatur.

Unaquaque frictione, unguenti unciæ quinque, vel sex absumendæ sunt; in corporibus verò delicatis, prima vice unciæ quatuor sufficiunt, iisdemque plantę pedum, crura, fæmora, nates, & brachia tantum sunt inungenda; hæc tamen frictio iteranda est sæpe;

Quotidiè verò unica ad summum vice facienda, manè jejuno stomaco, vel sub vesperam duabus horis ante cænam;

Si post tertium illitum salivationis nulla apparеant inditia bis in die instituatur, mane, nempe, & vespere, dumodò æger robustus sit;

Hoc tamen notandum, non ultrà septē, aut octo illitus progrediendum, & omninò ab his abstinendum statim, ac salivatio se se exerere incipit; cujus iminentis indicia sunt, cum caput dolere incipit, gingivæ, & linguā intumescunt, vultus rubore suffunditur, & paucos post dies os vlceribus obsidetur, sputum multum, & frequens prodit, exactisque aliquot diebus os aphtis scatet, tunc loquela impedita est ob in-

signem

fignem palati, & linguę ardorem, quæ nisi crebrò abluantur tepida, dolores intensi accidunt, eoque tempore indesinenter fluit saliva, comite intolerando fœtore. Qui luis venereæ capiunt curam per mercurii fumum, vel ex cinnabari vulgari prunis iniecto, ut Oliger. Jacobeo placet, colligunt, vel immittunt sex dracmas mercurii crucibulo ab igne candenti, quod prunis imponunt, ut æger perforatæ cathedre insidens, aut sub conopæo commodè collocatus illius fumum excipiat; interim ne hic caput feriat collum linteo, aut panno cingitur quoad totus mercurius exhalarit, aut tabellas parant ex mercurio cum terebintina extincto, aceto stilatitio, bolo vulgari, & carbonum pulvere, ex cunctis his massam conficiendo, quam carte superinducunt, & indè sub umbra exsiccandam reponunt; Hæc tamen debet esse proportio, ut in compositione mercurius tertiam partem tabullarum constituat, cujus paulatim semunciam imponunt, vel uncias duas carbonibus ardentibus, vel crucibulo, cujus fumum æger excipiat; Suffitus hic bis in die solet fieri, continuando donec ptyalismus advenerit; Silvius de Leboe autem asserit, talem

fumum, aut toto corpore excipi, aut solum ore, talique fumo per corporis poros penetrãte ad interiora, humores ubivis existentes glutinosi, & acres paulatim soluuntur, & ad vasa salivalia deducuntur, undè instituitur ptyalismus; per infundibulum verò ab ore assumptum mercurii fumum salivationem excitare brevi tempore, quam habet citatus Autor prò tutissima mercuriali salivatione, quà via feliciter perficitur, quandò in partibus externis ulcera existunt, quæ fumo viam concedunt magis patentem, atque ità citius curantur sinè ullo metu suffocationis, tantum enim salivæ singulis elicitur vicibus, quantum videtur posse comodè ferre quivis æger; quin æstate, aliave aeris tempestate callida instituta, concedit ægris exitum, adeò ut vix, nec nisi ab hujus rei peritis deprehendi queat; parùm nempè cinnabaris, cum mastice, thure, benzoino, myrrha, succino, laudano, aliique junctæ, prunis quotidie, aut diebus alternis inicitur, mox imposito infundibulo fumus ore excipitur, uti anteà dixi, levisque salivatio excitatur, quæ posteà renovatur, nisi spontè ipsa continuet; Admonet tamen Vvedellius in Amęn. mat. med.

lib.

lib. 2. sect. 2. cap. 16. Medicos ut abstineant à tali mercurii suffitu, quià hoc pacto fumus magis pulmonem ferit, quam partes extimas afficiat, undè facilior læsio, quam usus, licet talia suffumigia ex mercurio in Gallia frequentia esse, & præmissis præmittendis etiam non sinè notabili successu, usurpari asserat Frider. Hoffman. com. in Jo. Scroder Pharm. lib. 3. cap. 25.

Superius dixi, esse aliquos, qui emplastrorum ope salivam movent in Syphillide eliminanda, & ij hac via procedunt. Tellæ tenuissimæ inducunt quantitatem sufficientem Emplastri de Vigo quadruplicato mercurio ex cujus massa effingunt emplastra admovenda pedum plantis, tibiis, fæmoribus, natibus, lumbis, dorso, scapulis, collo, brachiis, præcipientes ægro decubitum, donec inditia salivationis se prodant, id quod nonunquam postridiè accidit, alias tertio, quarto, sexto die, sin spatio illo temporis salivatio non successerit recentia admovēt emplastra, & aliquas adhibent frictiones; Sic loco Emplastri de Vigo, si quem is comendat Pareus, & comodè posse usurpari asserit ℞. Massæ emplastr. de Meliloto, & Oxi-

croc. ana untias sex, argenti vivi extincti pariter untias sex, & ol. laurin., & de spic. reduc. ad formam emplastri, quod extendatur super alutam, imponendum articulorum locis; Ast consultius est duo loca tantum seligere, prò emplastris nucam, & prò unctione articulos extremos; In cingulo autem, vel minor, vel major apparatus adhibetur; ille, si solum extinctus, viscido quovis, cum gossipio in cinguli modum suendo redigatur; hic verò, si alia addantur, quale est cingulum Sapientiæ Rulandi, innoxium ut aliqui dicunt, medicamentū; Mindererus verò castigat empiricos, scabiosis audacter hoc applicantes, & Philip. Hæcsteterus damna eorum recenset, qui cingulo mercuriali ad scabiem temerè sunt usi; Verum hic metus de nihilo esse ait Clar. Frid. Hoffman. clau. in Scroder., si universalibus præmissis, topica mercurialia rectè præparentur, & applicentur, undè Petreus in Nosolog. Harmonic. tom. 1. unguenta mercurialia, inquit, in contumaci scabie tutò, ac utiliter adhiberi posse, si universalia prius præmittantur, & inutilis, ac nociuus latex, anteà è corpore exterminatus sit; hinc Rusticus quidam apud Thom. Bar-

Bartholinum cent. 3. histor. 79., omnes eos cingulo mercuriali fœliciter restituit, qui pura corpora crebro medicamentorum à Practicis præscriptorum usù, obtinuerant, cachochimos autem exitio eripere haud potuit.

Multi postremò mercurio ore assumpto salivationem solicitant, quatenus mercurium præcipitatum, album, aut rubrum, ore assumptū ad quantitatem duodecim, aut quindecim granorum per sex, octo, aut duodecim dies exhibent, donec prodeat salivalis excretio, quā extimulat tamen licto præcipitato, granis viginti mercurii dulcis Joh. Helfr. Jungken; Ad modum verò operandi circà salivationem à mercurio, quod spectat, me brevi expediam, verbis egregiè ad hanc rem prolatis ab Illustriss. D. Joh. Ludou. Hannemano Acad. Curios. maximo Lumine, cum enim argentum viuum, ait ipse in Ephem. Cur. dec. 2. An. 8. habeat in se aciditatem summam, & penetrantissimam, & cum hæc aciditas insuper gaudeat intensissimo æstu; prohindè quando argentum viuum assumitur ab homine, tunc archeus humani corporis nexum frigoris, & caloris (nam uterque in summo gradu inest mercurio) soluit,

hinc diversæ naturæ particulę in luctam concitatæ nostri corporis humores liquant, qui liquati, ac pręssi à Mercurii ponderositate exitum quærunt, & à calore mercuriali sublimati per os effluunt, quod autem calor, & frigus simul hic in actu existant, probant symptomata, quæ comitantur salivationem, ipsique succedunt, scilicet dentium vacillatio, intumescentia gingivarum, oris foetor &c., frigori enim vacillatio, & tumor, calori autem oris foetor debetur. nec mirum si vitali nostro calori comunicatus mercurius, ad ossa quasi usque penetret, & poris omnibus corporis insinuatus, efficatiam suam manifestè admodum prodat, nam leni tantum calore idem cum metallis libenter amalgamatur mercurius, eorundemque porositates pervadit; rectè igitur scribit Clariss. Bonetus in hoc reperiri partes salinas, & sulphureas volatiles, quæ receptæ à calore nostro actuantur, & in sero, lympha, & saliva vehiculum quasi acquirunt. & ad motum magis illas incitant, secernunt, ac fundunt, ut irrequieto motu exitum sibi quærant in faucibus potissimum, utpotè quia ibi maximę glandulæ salivales excretoriæ, & ductus

patens

patentiores exiſtunt; In hoc ergò præcipuè tota ſalivationis ratio veriatur, teſte Mart. Lyſtero apud Bibliot. Medic., à præclariſs. Mangeto concinnatam, nimirum intra ſanguinea vaſa lympham cohibendo, quæ jugi circuitu, aſſiduè, & neceſſariò ſeparari, & denuò inferri debet; ab artuum verò inunctione propter vaſorum lymphaticorum torpidorum tenuiſſimę texturæ depravationem, & ineptitudinem, ejus redditus eò præpeditur, veniſque adeò ſanguineis uſque circuire cogitur, ad gravem cordis, arteriarumque inundationem, per emiſſaria ſalivæ ductuum tantum deplendam; neque enim arteriis, ſe exonerandi alia ratio, niſi ductibus excretoriis relinquitur, quemadmodũ, ſi fortè à frigore, mutilatione alicujus membri, vel à ligatura, menſura, & modus venarum diminuitur, pulmo à catharis infęſtari, & hæmorrhagia, hydropſve oriri ſolet; Nicolaus Lemery tandem ſupponit in ſuo Curſ. chim. Mercurium eſſe Alckali volatile, quod inſinuatum per poroſitates in corporis human. fluida intricare valet partes ſalino-acidas peccantes in lue venerea, & ſimul cum eis ſublimari, atque à calore, & ab humorum motu deff.rri

ad ca-

ad caput, velut ad vasis summitatem, ibique condensatum cum illis particulis salino-acidis irritantibus vasa salivalia ptyalismum inferre. Porrò quod attinet ad salivationis mercurialis usum, quædam observanda esse judico, primò nempè, quod æger non sit in totum debilitatus, ità ut calor natiuus omninò fatiscere, vel extingui videatur, tunc enim vires adimit, mortemque accelerat; Secundò quod æger nõ afficiatur paralysi, tunc enim ob suam frigiditatem magis nocebit mercurius; Tertiò quod non abhorreat ęger ab ejus usu, cæterum illam abhorrescentiam valdè obesse notavi; Quartò quod argentum viuum benè sit purgatum, habet enim particulas pravas admixtas, quæ valdè nocent; Quintò, quod non adhibeatur in nimia Dosi, nam tunc ob suam ponderositatem, nimium comprimet viscera, frigore suo flammam vitalem extinguet, & particulis suis arsenicalibus acidis, partes corporis, quas inhabitabit mortificatas reddit, ex quibus mors accidere poterit: Hęc autem curatio per salivationem mercurialem juxtà multos peccare videtur in leges ab Asclepiade, & Galeno promulgatas, nequè enim est cita, tuta, neque jucun-

jucunda, non cita, quia ad plures dies protrhaitur, non tuta ratione materiæ, & effectus; quia mercurius venenatus est, ut & medicamina ex eo parata, præcipitatus enim corrosiuus est; non denique jucunda, quia symptomata gravia sequuntur, in ore, & faucibus salivationes, in palato, & lingua erroſiones, in corde anxietates &c. Quibus tamen respondetur, concedendo primò defficere quidem brevitatem in curando, verum festinatio nimia periculosa esse solet; hinc legitur apud Bonetum Merc. compit., non celeritatem attendendam esse, quandò perfectè curandum est, & in curatione luis galicæ, non semper esse respiciendam securitatem absolutam, sed interdum cum periculo junctam, qui enim securitati nimis studet, defficit in generositate, difficilimum autem est reperire remedium generosum; quod nihil lędat, & magnificè prosit; periculosum medicamen, esse Mercurium conceditur aliquo modo, non simpliciter; asſūptum crudum in substantia innoxiè testantur plurimi: periculosa esse omnia ex eo parata, si debita accedat præparatio negatur: Symptomata sequantur gravissima; quid ita? Lues

inve-

inveterata mitioribus remediis nequit eradicari; ergo patiantur fauces, palatum, & gingivæ, ne totum pereat corpus, & ut aliæ partes cujuscumque sint generis à sarcina liberentur; aliquando enim est postponenda jucunditas; Ità multos curatos à lue venerea ope salivalis excretionis à mercurio excitatæ colligit à variis Medicinæ Magistris Thom. Burnet. in suo Thesaur. med. pract. lib. 10., idemque confirmant Forestus, Greg. Horstius, Lotichius, Doleus, Sim. Pauli, Vvedellius, Mangetus, quarè hic rectè quadrat id, quod scripsit B. Rhenanus in epist. ad Philip. Puchaimerum Medicum, nempè, *salivare esse sanum facere*; Non unum, sed plures epilepticos inunctione mercuriali sanatos refert Bonetus in ind. med. pract. lib. 19., idemque narrat de scabie contumaci, de mania, Febre ardenti, Cephalagia immani, vertigine diuturna, ulcere antiquo, & lienis obstructione, imò se observasse scribit Vvedellius podagricum à mercuriali salivatione liberatum, durante solatio per tres annos continuos, postmodum verò rediisse morbum, sed mitiorem. A' nimia corpulentia, atque obesitatis incomodo salivatio-

nem

nem mercurialem liberatie Tribunum quendam Militum ait Ol. Borichius in Act. Med. Hafn. tom. 1. obseru. 74. Fœminam hydrope laborantem salivali effusione arte procurata sanatā vidisse meminit D. Andr. Ernius Misc. A. N. C. Dec. 2. An. 4. obs. 36. Plicæ polonicæ curatæ præd&c;ò remedio pariter recensentur in An. 2. dec. 1. Misc. A. N. C. quin, & scorbuticam affectionem per mercurialem salivationem fugatam fatentur Joh. Burgius in Dec. 2. An. 3. Joh. Acholutus in Dec. 2. An. 9., & Ros. Lentilius in append. An. 10. dec. 2. Suffusiones curatas hoc eodem remedio tradunt Riverius, Fonseca, Schenckius, & pertinaces ophtalmias scribit Zacutus, unà cum capitis sęvo dolore: Multi verò sunt in ambiguo, an pregnantes, & pueri sinè discrimine vitę per illinitionem mercurialem curari queant; Nodum hunc soluit Massa de lue vener., qui id sinè periculo fieri posse ait, idque verum esse Jungkeni observatio confirmat; Mulier enim gràvida infantem 20. mensium lactans lue gallica inficitur, huic præscripsit ipse Doctor apozema alterans, & syrupum purgantem, quò dum utebatur, infans simul purgabatur; satis

pur-

purgato corpore, & si hoc non opus fuisset ut constat ex suprà dictis, articulos semel in die, ad salivationem usque, sed leniter inungere jussit, unde infans, & si non inunctus, multum pituitæ expuebat, quare ab actau mandavit, ne amplius mercurium à matre susciperet; Sic fæliciter mater, & infans convaluere, & post sex circiter menses, infantem sanum peperit.

Verum enim verò, licet morbos nonullos sanaverit tale ex mercurio remedium, & mediante salivatione therapeutica multæ profligatæ sint affectiones, non putandum tamen, aliquid mali argentum viuum in corpore humano afferre non posse, tàm enim innocens non est Proteus iste, ut non possit morbos alios prò salute tribuere; maximè quando animi inquietudo, vel fortis accedat timor, ut mihi nuper per litteras suas humanissimas communicavit Excellentiss. D. Joh. Massonneau Medicinæ, ac Chirurgiæ Proffesor Gallus, Amicus meus singularis, narrando de viro quodam, qui Anno 1699. mense Maii salivationem mercurialem patiens, timore mortis agressus, in fortem incidit melancoliam, cui successit delirium,

& fur-

& furror, cessante omnino salivatione; Absque etiam animi patematibus potest morbos excitare, & de hac re testis sit Adam. a Lebenualdt Misc. A. N. C. Ann. 8. dec. 2. obs. 122. qui refert, virum quendam generosum ex unctione mercuriali in Arthritidem dolorosissimã, & contumacissimam incidisse; Ex imperfecta inunctione mercuriali in lue gallica intensissimas ortas cephalagias narrat Pu l. Jac. Sachs, cum Laz. Riverio cent. 2. obs. 91. Hydrargyrum admoto emplastro, inhaerens magno aegroti damno observavit Joh. Rhodius, una cum faeda scabie cum motus impotentia ex mercuriali salivatione; Mirum est inquit Joh. Schenckius lib. 6. obser., quendam, qui ter dumtaxat secundum brachia unctus fuerat, per aliquot dies, pondus, & angustiam in ventriculo sensisse, deinde cum latrinae semel insideret, argenti vivi pateram, non sine gravi periculo vomuisse, Scabiem ab illito mercuriali unguento retrogredientem observavit Clariss. Scrockius Germaniae Portentum Schol. ad obs. 16. An. 4. dec. 2. Misc. Curiosorum, ex qua orta sunt summa pectoris angustia, & tot ius corporis intumescentia; insignem inflammationem

purgato corpore, & si hoc non opus fuisset ut constat ex suprà dictis, articulos semel in diè, ad salivationem usque, sed leniter inungere jussit, unde infans, & si non inunctus, multum pituitæ expuebat, quare ab actatu mandavit, ne amplius mercurium à matre susciperet; Sic fæliciter mater, & infans convaluere, & post sex circiter menses, infantem sanum peperit.

Verum enim verò, licet morbos nonullos sanaverit tale ex mercurio remedium, & mediante salivatione therapeutica multæ profligatæ sint affectiones, non putandum tamen, aliquid mali argentum viuum in corpore humano afferre non posse, tàm enim innocens non est Proteus iste, ut non possit morbos alios prò salute tribuere; maximè quando animi inquietudo, vel fortis accedat timor, ut mihi nuper per litteras suas humanissimas communicavit Excellentiss. D. Joh. Massonneau Medicinæ, ac Chirurgiæ Proffessor Gallus, Amicus meus singularis, narrando de viro quodam, qui Anno 1699. mense Maii salivationem mercurialem patiens, timore mortis agressus, in fortem incidit melancoliam, cui successit delirium,

& fuit

& furror, cessante omnino salivatione ; Absque etiam animi pathematibus potest morbos excitare, & de hac re testis sit Adam. a Lebenualdt Misc. A. N. C. Ann. 8. dec. 2. obs. 122. qui refert, virum quendam generosum ex unctione mercuriali in Artritidem dolorosissimã, & contumacissimam incidisse ; Ex imperfecta inunctione mercuriali in lue gallica intensissimas ortas cephalagias narrat Paul. Jac. Sachs, cum Laz. Riverio cent. 2. obs. 91. Hydrargyrum admoto emplastro, inhærens magno ægroti damno observavit Joh. Rhodius, una cum fæda scabie cum motus impotentia ex mercuriali salivatione ; Mirum est inquit Joh. Schenckius lib. 6. obser., quendam, qui ter dumtaxat secundum brachia unctus fuerat, per aliquot dies, pondus, & angustiam in ventriculo sensisse, deinde cum latrinæ semel insideret, argenti vivi pateram, non sine gravi periculo vomuisse, Scabiem ab illito mercuriali unguento retrogredientem observavit Clariss. Scrockius Germaniæ Portentum Schol. ad obs. 16. An. 4. dec. 2. Misc. Curiolorum, ex qua orta sunt summa pectoris angustia, & tot us corporis intumescentia ; insignem inflammatio-

nem

nem ex unctione mercurii vidit Joh. Georg. Laibius, ut ipse ait in Miscell. Ac. Cur. An. 2. dec. 1. obseru. 157. Hemorhagiam ex mercuriali salivatione ortam obsevavit Clariss. Nicol. Lemery in suo Curs. Chimic. part. 1. cap. 8. in quodam gallo naturæ robustæ, ac validioris, qui post unctionem mercurii, unius semihorę spatio duodecim libras sanguinis per os emisit, ac quasi vitam cum sanguine fudit, & quod notabilius est narrat Clariss. edecumati judicii vir Bernardin. Ramazzinus in Diatr. de Morb. Artific. cap. 3. casum Mulieris, quæ cum in hypocausto marito suo assideret, dum unguento ex mercurio inungeretur, solo aere illo mercuriali per os suscepto, talem salivationem passa fuerit, ut ulcera in faucibus eidem supervenerint.

Ad mortem deniquè ab argenti vivi inunctione, & per consequens à mercuriali salivatione causatam nunc accedamus oportet, ut sic dictis facta respondeant, & stemus promissis; quarè, me legisse recordor apud Philip. Hœcsteterum obs. dec. 3., cinguli mercurialis usum in Sene mortiferum extitisse, cujus pariter cinguli infœlix usus notatus fuit à Gul. Fabr. Hildano

dano, & Joh. Rhodio cent. 3. obs. 86. Hinc quendam Gallicosum à curatione per hydrargyrum in periculosam Anginam incidisse, quem imperitus tonsor, repetita mercuriali inunctione infami errore necavit, asserit cum Ferrelio Schenchius lib. 6. obs. 17. Duos puellos mercurio inunctos mortuos se vidisse ait Daniel Crugerus observ. 16. An. 4. dec. 2. Misc. Ac. Curios. De alio Barbitonsore imperito, quorum infinitus est numerus, quibus virtus turpis est arrogantia, ac peritia, temeraria existit ignorantia, narrat Illustriss. Collega noster Doleus loc. nuper citato, qui Militem artritide laborantem unguento mercuriali, inunxit, & quidem totam spinam, & omnes articulos, à qua inunctione miserimus miles adeò largam sustinuit salivationem, ut omnes dentes eximere potuerit, dein aliquot post dies, accessit sphacellus, à quò lingua, gingiva, fauces, maxillæ, imò tota facies cum maximo fœtore, absumebantur, & sic æger tristi spectaculo vitam miserè amisit: inunctionem pariter Mercurii læthalem fuisse in Juvene viginti annorum fatetur D. Salomon Reiselius Misc. A. C. An. 10. dec. 2. obs. 23., qui mercuriali

H unguen-

unguento, non solum carpum, sed totum inunxit corpus, undè non tantum orta salivatio, sed tumor manuum, & pedum, & capitis, cum spirandi difficultate, liquatis scilicet, & fusis à mercurio humoribus; hinc convulsionibus accedentibus, pariter mors accessit,

Sicque rapit juvenem prima florente juventa;

Pariter ex mercurii inunctione in Scabiolo mors sequuta, cujus cadavere aperto, coagulatum in corde sanguinem observavit Sigismundus Konigh, cum Joh. Conrad. Peyero obs. anat. med. refferente Boneto in Sepulchr. Anatom. lib. 4. section. 10. Tandemque scio, Pharmacopolam Venetiis hoc Anno 1701. Mercuriali inunctum linimento vitam terminasse brevi temporis spacio. Hactenus autem dicta, quantumvis incomptè de salivatione sufficiant; nunc varia circà salivam, & sputum à sacris, & prophanis Scriptoribus desumpta in Curiosi, ac eruditionis cupidi Lectoris gratiam exponamus, & sic ad finem hujus Exercitationis properemus.

CAP.

CAP. SEXTUM, & ULTIMUM.

Varia circà Sputum, & Salivam exponens.

VSibus, ac morbis Salivę humanæ in capitibus antecedentibus explicatis, & juxtà tenuitatem meam brevissimè expositis, nunc pro hujus Exercitationis Coronide nonulla à variis scriptoribus colligenda restant circà sputum, & salivam hominis, quæ inordinatè, ac confuso ordine exponam, utpotè quia, hæc quæ dicturus sum plus sapiunt eruditionis, quam Medicinę, & magis ad Philologiam, quam ad rem Anatomicam spectant; nec sub aliquo anteriorum capitum, tanquam sub propria classe reducenda esse sum ratus, idcircò tumultuariò adnotabo omnia, & singula, quæ ad salivam humanam faciunt à sacris, & à prophanis Authoribus, tum ad Lectoris delectationem delata, cùm ad mei genium decerpta siquidem Venusinus cecinit Vates in Arte Poetic. ad Pisones

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Quod aureum Horatii Carmen more solito egre-

giè Sapientissimus omnique laude dignissimus J. V. D Jul. Cæsar Grazzinus Ferrariensis noster, Patriç Decus, & ornamentum, sic Italicum fecit

Insieme unendo l' utile, e il decoro
Al diletto piacevole, la meta
Intiera conseguir, dà cui riceve
Lode l' opra perfetta, e in cui s' aqueta.

Relicto itaque proemio ad rem nostram nunc accedamus. Deffluxio igitur salivalis in barbam stultitiæ signum existit, quemadmodum observatur defluere in epilepticis, paralyticis, stupidis &c. undè eruditissimus Cornel. a Lapide sup. 1. Reg. cap. 21., ait. *Destuebant saliveę in barbam Davidis, ut ipse se fingeret stultum*: Hinc salivam in alium immittere, atque alterum inspuere maxima injuria semper fuit, ut colligit ex sacris paginis Origenes in Matth. tract. 35. Ex hoc more inquit Francisc. Pithæus: Romani milites Jesum Servatorem nostrum, cùm omni genere ludibrii adficerent, conspuerunt; quare cecinit Ghelfucius Rof. cant. 21.

L' urtaro, il calpestar, grafiargli il crine,
Bruttargli il volto di saliva imonda.

Undè

Undè Isaias cap. 50 *faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me*. Iniuriam hanc conspuendi in alium præter illud quod habetur in Deuteronom. cap. 25., suprà quem locum nonulla eruditè habet Cornel. à Lapide, adnotant veteres scriptores prophani; sic enim Tullius celebrans patientiam cujusdam inquit, *qui consputatus ab alio verbum reddidit, non omninò contumeliosum*, & Lucianus *expuit in Zonotemim jam jam maxillam percussurus*; hinc solitos fuisse nonullos Antiquos in faciem spuere ad ignominiam inferendam nautis illis, qui negligenter navim gubernassent, colligitur ex Stobeo sermon. 44. his verbis; *Cereetę illos, qui crimen quodcumque comiserunt, sacris interdicunt; si quis autem navim gubernans aberraverit, singuli accedentes in faciem ejus inspuunt*, & rationem hujus vituperii assignat Picinellus in lum reflex part. 5. scribendo, salivam infaciem iniicere injuriam maximam esse, quia sputum ab omnibus in locum villiorem emittetur; Quamobrem Aristippus refferente Laertio, ingressus cubiculum solemni pompa exornatũ expuit in Heri faciem, dicens *opportuniorem locum non habui*. Hinc

 spue-

ſpuere non licebat in dolio i Vico Romæ, quod ibi deffoſſa ſacra invadentibus Gallis Senatoribus Urbem, ut meminit Laurentius in Polymat. lib. 5. Spuere procùl in conviviis, aut aliis congreſſionibus ſignum eminentiæ fuiſſe teſtatur Clem. Alexandrinus, imò eminentis vanitatis inditium potiùs Philip. Pareus in elect.; itemque procùl ſpuere, & multum tuſſire, aroganriam ſignare docuit cit. Laurentius; hinc econtrà in ſinum proprium ſpuere poſuit in Emblem. 111. Alciatus, & hoc prò ſigno humilitatis ait Claud. Minoes in ejus Commentario, cùm ex Caſaubono in Theophraſt. notaverit, procùl ſpuere eminentiæ eſſe ſignum, ut etiam ego ſuprà ex Clement. Alexandrino collegi; undè etiam apud Plautum in Perſa ad exprimendum geſtum gloriosum quidam ait *Magnificè conſcreabor*: Aſt redeamus in viam, & inſputationis contumeliam ſequamur, cujus ſpeciem notavit impurus ille, licet puræ latinitatis Autor Petronius in Satyric. cap. 92., imò in faciem conſpui fuiſſe ſignum repudii apud ſacras paginas notavit Origenes in cap. 12. Numer. Homil. 7., ac deſpui illos, qui à nobis dimoventur, ait eruditus noſter Franc. Bernius
Fer-

Ferrarien. Comes in Moralit. Arcan.; undè Cō-
ſtans Imperator ſuam relinquens Metropolim,
eam conſpuit; hinc legitur apud Leviticum cap.
15. *Si Saliva homo iecerit ſuper, eumqui mundus eſt lavabit veſtimenta ſua, & lotus aqua immundus erit uſque ad veſperam.*

Immundiſſimo conſpuere baſio dicuntur illæ vetulæ edentulæ, quibus inuoluntariò emanat ab ore Saliva; ſic Catullus cecinit

Suavia comminxit ſpurca ſaliva tua.

& alibi

Tanquam comminctę ſpurca ſaliva lupę.

quę Catulli carmina egregiè caſtigata explicavit Joſeph Scaliger in ſuis notis ſuper Catullum &c., & eruditè more ſolito expoſuit Clariſs. Alexander Guarinus Ferrarienſis noſter in ſuo opere ſuper citatum Poetam; Talia oſculà fugienda, & expuenda ſunt, quemadmodum fecit apud ſuaviſſimum noſtrum Fabularum paſtoralium Principem Babtiſtam Guarinum, Amarillis pudica, dum ait

Bocca baciata à forza,
Se il bacio ſputa ogni vergogna amorza.

quæ elegans ſententia deſumpta fuit à Theocrito Poeta vetuſtiſſimo, qui Nympham pa-

 riter

riter vi osculatam canentem introduxit, cujus verba è greco in italicum carmen translata sic sonant

Jo mi lavo la bocca, e sputo il bacio.

Cautè igitur istæ virgines osculum expuerunt, nè scilicet fortassis ab orium connexione, coinquinata saliva deglutiretur, & intrò luxuriei venenum penetraret, quod idem ipse advertit Guarinus citatus, canendo

Ne lasciai, che corresse
L' amoroso veneno al Cor pudico.

hinc suavissimus, omniumque Poetarum cultissimus Albius Tibullus Eques romanus lib. 1. eleg. 9. cecinit

.... *humida linguis*
Oscula ....

Et hac de causa hortatur Kempius Gallos, ut in actu osculandi ratione consuetudinis urbanæ, non apponant os ori, ne halitus, & saliva commisceantur, sed potiùs ore genas contingant, hoc enim modo consuetudini satisfacient, & infæctionis periculum evitabunt; similiter Lucretius lib. 4. scripsit

.... *Junguntque Salivas*
Oris, & inspirant, pressantes dentibus ora.

Ad

Ad quæ Lucretii verba notat Joh. Babt. Pius, Salivam Puellæ amatæ venenum esse; transfunditur enim, ait ipse, in corpus Amantis, ità ut recrudescat luxuries; hinc Tertullianus de Virg. veland., inter oscula concallescere scripsit, & Clem. Alexandrin. de his osculis loquendo in Pedagog. ait, *oscula sæpè immittunt virus impudicitiæ*; de talibus osculis plura dabit Kempius de osc. dissert. 19.

De sputando non tantum osculò, sed morbo pariter, nonulli verba faciunt, ut Plautus in captiu., canendo

Et eum morbum mihi esse, ut qui me opus sit insputarier.

super quem locum Lambinus ait, Morbum illum, qui sputatur interdum venire prò morbo Comitiali, qui oris saliva, & sputo aliquando levatur, imò potiùs cujus contagium sputando prohibetur; Plinius lib. 10. *simulque comitialem propter morbum despui suetum.* & in lib. 28. *despuimus comitiales morbos, hoc est contagia regerimus*; quò ad mè pluries observasse fateor pręsertim mulieres, quæ vel aspectù epileptici alicujus, vel etiam sola talis morbi descriptione, aut nomine tantum audito,

to, ſtatim bis, terque exſpuunt; quarè autem hoc faciant? ſi interrogentur, neſciunt.

Faſcinationes jejuna ſaliva repelli docuit olim Alexand. ab Alexand. gen. dier. lib: 5. cap. 27. Ad veneficia expellenda valere ipſam tradidit Mart. de Roa Soc. Jeſu Sacerd. ſingul. lib. 6. cap. 8., undè prò faſcinis infringendis ter in ſinu expuere, optimum fuiſſe, antiqui nimis creduli, ac ſuperſtitioſi putabant narrante Jacobo Vvolfio in ſcrutin. amulet. med. ſect. 1. cap. 2., Sic ſputum, ait Erardus ſupèr Petronium, fronti illinebatur luſtrale infami digito, & expuebatur ad faſcinum auvertendũ; item ſequitur ipſe, ter ſpuebant in ſinum, aut ſuperior palpebra tangebatur, quod idem mutatis verbis ſcribunt Clariſs. Pignorius com. in Alciat. emblem., Plinius lib. 28., & Scaliger ad Petron., hinc Bucolicorum Princeps Theocritus eidil. 6. canit

Ter ſecreta ſinus tetigi ſputamine noſtri,
Sicut anus docuit ....

& graviſſimus Morum cenſor Perſius in ſatyr. 2. ſcripſit.

Ecce Auia, aut metuens diuum matertera cunis
Exemit puerum, frontemque, atque uda labella
Infami

Infami digito, & lustralibus ante salivis
Expiat urrentes oculos inhibere perita.

Super quę carmina scribunt Anton. Foquelinus, Martin. Kempius, & Thom. Farnabius, salivam purgatoriam vim habere creditum fuisse ab antiquis, & ad fascina inhibenda valere; exprimere enim tales Persii versus superstitiosos illos ritus ait Eilard. Lubinus in cit. loc. commentario, quibus vetulæ in præcibus, & lustrationibus suis super nepotes, & natos, utebātur, nempè licio varii coloris, cervicem illorum ungebant, postea turbatum sputo pulverem medio tollebant digito, & eorum frontem, ac labella signabant, ex quò notandum cum Casaubono sup. citat. Persium, non meram Salivam veteres ad expiationes adhibuisse, sed lutum ex saliva, & pulvere, undè Petronius Arbiter; *mox turbatum sputo pulverem medio sustulit digito, frontemque signavit*; nec hic aliter potest interpretari saliva lustialis, nam sinè luto expiationes non peragebantur, ideòque lutum inter genera catharmorum, quos superstitiosi homines stultè excogitaverant, ponit Plutarcus, cum Kempio, lutum autem, quò vanæ illæ aniculæ, ac nimis credulæ piatrices

ute-

utebantur, vel proprio conficiebant sputo. ut supra dixi, vel è balneorum cellis petebant, autore D. Chrysostomo, qui in prim. ad Corinthios, ejus meminit vanitatis; *solent enim*, ait ipse, *Nutriculę, aut ancillulę, vel alię Mulieres luto è balneis sumpto, digito infantem linere, & illius frontem signare*; hæc autem omnia sunt Antiquorum superstitionis vana deliramenta; verùm tamen est in Babtismatis Sacramento apud nos Catholicos, saliva liniri pueros ad aures, & ad nares, & hoc fieri propter Fidei receptionem, quantum ad aures; & propter aptitudinem ejus contrà demoniacas pugnas, quantum ad nares, legitur in Sacerdotali Romano. Non tantum autem saliva utebantur Antiqui; sed ejus quoque nomen ad significationem aliarum rerum adhibebant; undè hoc nomen salivæ fræquenter usurpari à D. Hieronymo prò dicendi genere, ac stylo, & prò orationis gustu asserit Marianus Schol. ad epistol. 61. ejusdem Doctoris Maximi, & prò gustù pariter intellexit salivam Persius, cujus Poetę carminibus vir ille sanctus plurimùm delectabatur, ut ait citat. Marianus, & ratio esse potest fortassis, quòd saliva, vel sputum,

ea quę

ea quæ à capite de cendat, sapiat, & qualia illa sint, ex gustu suo nobis referat; supponebat enim magnus ille doctor, salivam à cerebro provenire, quemadmodum docebant multi Antiquiores Medici; Eleganter igitur, & proverbiali figura dixit, *& à saliva, quam semel imbibit*, idest ab illo gustu, quo puer imbutus est, ut optimè advertit Paul. Manutius in Adag., sumpta methaphora ab infantibus quibus præmansum cibum nutrices in os inserunt, non sinè saliva, cui, cum assueverint, nihil jam illis sapit, quod ab ilius primę salivæ gustu diversum sit; prohindè modis omnibus curandum, ut optimis asuescamus; idem solet accidere plerisque nostrum, ut quidquid dissideat ab iis, quæ primis illis annis imbibimus, protinùs displiceat; Multi ajunt, & canes eos amare, quorum gustarunt salivam. Hinc tantæ, ac talis deniquè dignitatis saliva semper extitit apud bonarum litterarum Cultores, ut non tantum ejus nomen ad alia significanda in homine usurpaverint, quin etiam ipsam salivę nomenclaturam ad mixta inanimata transtullerint, sic ad Vinum transfert salivam Suavissimus Propertius, dum canit lib. 4. eleg. 8.

Lyg-

Lygdamus ad cyathos, utrique æstiva supellex
Et Methymnæi græca saliva meri.

hanc autem vini salivam, esse ipsius vini saporem, inquit Rex Criticorum Turnebus in lib. 30. Adversar. cap. 7., una cum Rever. P. Martino de' Roa in lib. 6. singular. cap. 8.

Syderum salivam ad mel significandum dixit Plinius lib. 11. cap. 12., & cum eo Aldrovand. de insec. lib. 1. cap. 2. Tandemque de sputo Cuculino salivæ specie in nonullis herbis collecto meminit Franc. Baco de verulam. in Sylu. Sylvar. centur. 5., ex quò sputo nascicicadas credidit Isidorus orig. lib. 12., quod tamen apertè negat Aldrovandus de insect. lib. 2., in hoc autem cuculino, seù herbarum sputo vermes se observasse scribit in suo eruditiss. Dialogo primo dè insectis diligentissimus Philosophus, & Medicus insignis D. Anton. Valisnerius Amicus meus singularis, ArchiLycæi Patavini Lector dignissimus, & insectorum generationis exactissimus Scriptor.

Hæc autem de salivæ natura, causis, virtutibus, morbis, ac significationibus laconicè à meo rudi calamo exarata, grato animo ut accipias, Lector Amice, rogo, ampliora suis loco,

eo, & tempore expectaturus; in his conscribendis, si quid interspersum notaveris, quod sapiat Gentilium mores, hoc eruditionis gratia tantumodò dictum scias velim; prò sacrosancta enim Fide nostra, non tantum qualesquis que labores meos libenter tribuerem, sed puriorem cordis mei sanguinem a'acri animo, ac lęto spiritu effunderem; Sin verò, quid probis, doctisque Viris, ac veritati consentaneum protuli, hoc primò a bonorum omnium Largitore D.O.M., secundò à doctorum virorum monumentis, acceptum referatur; Interim si in aliquo erravi, humanum scias esse labi; Scripsi hæc non, ut contentiones sererem, aut hostes in me concitarem, sed, ut nudam veritatem indagarem, ac tibi, Lect. Amic., placerem; Si finem hunc obtinuerim, benè jacta est alea, *& firma stat anchora puppis*. Suficiens laborum meorum merces erit, si conatus mei tuæ curiositati satisfecerint. Plura illis, & meliora forte addet alius; Scriptionis hujus metam attigisse mihi videbitur, si alios excitaverim ad ea circà salivam humanam investiganda, quæ diligentiam meam fugerunt; Si alicui verò tantillum vtilitatis attullerim, tunc gaudebo,

bo, & cum Eruditissimo viro Ferrariæ nostræ ornamento maximo, Lilio Gregorio Gyraldo canam

...... non fuerit noster labor irritus omnis
Quòd sic accendet nostra lucerna suam;
Sin secùs acciderit, fructus, nec carpserit ullos
Gaudeo sic etiam, nam voluisse sat est.

hinc soli Deo, unico, & trino Honor, & Gloria.

Scribebam in meo Museo Ferrariæ die 20. Decembris Anni 1701.

FINIS.

Iamque opus exegi, prore nunc carbasa nostræ
Tollere nunc placido fas est requiescere portu
Sed Tu, magne Pater, nutu qui regna gubernas
Cuncta tuo, magnisque vales dare iura Monarchis
Aspice, quam moveat diros Europa tumultus.
Vulnera quæ patitur lugens nunc Itala tellus:
Fac peto discordes coeant, dextramque, fidemque
Christicolæ iungant, omnesque in barbara ferrum
Corpora transadigant, infidaq; pectora frangant.

IN-

INDEX CAPITVM

Caput primum. pag. 1

De Salivę Natura, & caufis.

Caput fecundum. pag. 19

De ductibus falivalibus, & de fecretione falivę.

Caput tertium. pag. 40.

De ufibus falivę humanę.

Caput quartum. pag. 51

De falivę proprietatibus, ac virtutibus.

Caput quintum. pag. 66

De morbis falivę, ac de mercuriali falivatione.

Caput fextum. pag. 115

Varia circà fputum, & falivam exponens.

Catalogus illorum Doctorum Virorum, quorum in hac Exercitatione de Saliva Humana fit mentio.

AB Alexandro Alexander.
Ælianus.
Alciatus Andreas.
Aldrovandus Vlisses.
Alberghettus Antonius.
Alexandrinus Clemens.
Ammannus Paulus.
Andriolus Michael Angelus.
Arbiter Titus Petronius.
Archigenes
Aristippus.
Aristoteles.
Asclepiades.
Avicena.
Baco Franciscus
Baglivus Georgius.
Barbetta Paulus.
Bartholinus Caspar.
——— Thomas.
Baruffaldus Hieronymus.
Bayrus Petrus.
Becherus Daniel.
Bellini Laurentius.
Berengarius Iacobus.
Bertini Antonius Franciscus.
Biblia Sacra.
Biblioteca Anatomica.
——— Medica.
Bilsius Ludovicus.
Birelus Io: Babtista.
Blancardus Stephanus.
Blasius Gerardus.
Blegny Nicolaus.
Bohn Ioannes.
Bonannus Philippus.
Bonetus Theophilus.
Borichius Olaus.
Boyleus Robertus.
Burghius Ioannes.
Burnetus Thomas.
Calcagninus Cœlius.

Cal-

Calphurnius.
Caimetheus Antonius.
Capellus Octavius.
Cardanus Hieronymus.
Cartesius Renatus.
Casaubonus Isaach.
Catulius C. Vaierius.
Cicero Marc. Tullius.
Clersius Daniel.
Craanen Theodorus.
Crathetes.
Crato Ioannes.
Crugerus Daniel.
Crysosthomus Ioannes.
Democritus.
Deusingius Antonius.
Diemerbroeck Isbrandus.
Dionis Petrus.
Dioscorides Pedacius.
Dobrzensky Io. Iacobus Vuenceslaus.
Doleus Ioannes.
Doringius Michael.
Ernius Andreas.
Ettmüllerus Michael.
à Fabra Aloysius.
Fabri Io: Mathens.
Falopius Gabriel.
Farnabius Thomas.
Fernelius Ioannes.
Firmianus Cœlius Lactantius.
Flaccus Horatius.
Fonseca Rodericus.
Foquelinus Antonius.
Forestus Petrus.
Fracassatus Carolus.
Gallenus Claudius.
Gallus Cornelius.
Ghelfucius Capoleo.
Gladback Io. Bernardus.
Glissonius Franciscus.
Graaf Regnerus.
Grazzinus Iulius Cæsar.
Grebnerus David
Guarinus Alexander.
——— *Babtista.*
Gulielminus Dominicus.
Gyraldus Lilius Gregorius.
Hannemannus Io: Ludovicus.
Helmontius Io: Babtista.
Herodotus.
D. Hieronymus.
Hildanus Gul. Fabricius.

Hippocrates.
Ho ecstetherus Philippus.
Hogelande Cornelius.
Hoffmanus Fridericus.
Horstius Gregorius.
Hunerwolfius Iacobus August.
Iansonius Theodorus.
D. Ioannes Evangelista.
Iob.
Ioel Franciscus.
Iovius Paulus.
Isidorus.
Iustinus Franciscus.
Iungken Io: Helfricus.
Iuvenalis D. Iunius.
Kempius Martinus.
Kergerus Martinus.
Konigh Sigismundus.
Laertius Diogenes.
Lawbius Io. Georgius.
Lambinus Dionysius.
à Lapide Cornelius.
Laurentius Iosephus.
Lebenwaldt Adam.
Ledelius Samuel.
Lemery Nicolaus.
Lemnius Levinus.
Lemort Iacobus.
Lentilius Rosinus.
LeeuenoeK Antonius.
Lotichius Io. Petrus.
Lubinus Eilardus.
Lucanus M. Anaus.
Lucianus.
Lucretius Titus.
Lyster Martinus.
Maaalchinus.
Maiolus Simon.
Malpighius Marcellus.
Mangetus Io: Iacobus.
Manutius Paulus.
D. Marcus Evangelista.
Martialis M. Valerius.
Martinius Martinus.
Massa Nicolaus.
Masseneau Ioannes.
Mathiolus Petrus Andreas.
Menander.
Mercklinus Georg. Abraham
Mesues Ioannes.
Mindererus Raymundus.
Minoes Claudius.
Miscellanea A. N C.

Mizal-

Mizaldus Antonius.
Mortonus Riccardus.
Mullerus Philippus.
Muralto Ioannes.
Nichander.
Nigrisolius Franciscus Maria.
Nuck Antonius.
Ophilius.
Oribasius.
Origenes Adamantius.
Pancirolus Guidus.
Pareus Ambrosius.
——— Philippus.
Pascoli Alexander.
Pauli Simon.
Peyerus Io: Conradus.
Persius Aulus.
Perotus Nicolaus.
Petreus Henricus.
Picinellus Philippus.
Pignorius Laurentius.
Pitheus Franciscus.
Pius Io: Babtista.
Platerus Fœlix.
Plautus M: Accius.
Plinius Caius.
Ponzetus Ferrandus.
Poppius Hamerus.
Possidonius.
Propertius Sextus Aurelius.
Puchaimerus Philippus.
Ramazzinus Bernardinus.
Raygerus Carolus.
Reies Caspar.
Reiselius Salomon.
Rhenanus Beatus.
Rhodius Ioannes.
Riverius Lazarus.
Rivinus Aug. Quirinus.
Roa Martinus.
Rochi Iosephus.
Rodiginus Cęlius.
Rolfincius Guernerus.
Romellius Petrus.
Rulandus Martinus.
Sacerdotale Romanum.
Sachius Pompeius.
Sachs Philip. Iacobus.
Salmut Henricus.
Salvini Antonius Maria.
Sangallus Petrus Paulus.
Sbaragli Io: Hieronymus.
Scaliger Iosephus.

——— *Iulius Cęsar.*
Scaramuccius Io: Babtista
Scharfius Beniaminus.
Schenchius Ioannes.
Schneiderus Conradus Victor.
Schoochius Martinus.
Schroderus Ioannes.
Schrookius Lucas.
Seneca Philosophus.
——— *Tragicus.*
Sennertus Daniel.
Severinus Marc. Aurelius.
Siluius Franciscus de Leboe.
Sitonus Ioannes Babtista.
Solinus Iulius.
Stephanus Robertus.
Stenonius Nicolaus.
Stobeus Ioannes.
Tachius Ioannes.
Tachenius Otto.
Taury Daniel.
Terentius Publius.
Tertullianus Quint. Septimius.
Tessi Ludovicus.
Theocritus.
Theophrastus.
Tibullus Albius.
Tillingius Matthias.
Tozzi Lucas.
Tranquillus Suetonius.
Turnebus Adrianus.
Valerius Maximus.
Valerianus Pierius.
Valesius Franciscus.
Valisnerius Antonius.
Van' horne Ioannes.
Varo.
Victorius Marianus.
Vigo Ioannes.
Vualdscmidtius Iacobus.
Vuartonus Thomas.
Vuedellius Georgius Vuolfangus.
Vueslingius Ioannes.
Vuieussens Raymundus.
Vuolffius Iacobus.
Vuossius Gerardus Ioannes.
Zacchias Paulus.
Zacutus Lusitanus.
Zypeus Franciscus.

INDEX

Rerum notabilium ad paginas accomodatus.

A

ABundat saliva in Fame. pag. 17
Aer contribuit ad spumam salivæ. 3
—— est in saliva. 15
Aqua Glarealis quid sit. 23
Arthritis curatur à saliva, 58
Aurium vermes fugat saliva. 61

B

BArtholinus inventor salivalium vasorum. pag. 30
Basia immundissima. 119

C

CAlx ex saliva. pag. 92
Cancrum curat saliva. 56
Canes amant eos, quorum gustant salivam. 125
Causa Ptyalismi. 70
Cœcus sanatus à Vespasiano. 55
Cerasi nucleus sitim arcet. 18
Cibi aspectus excitat salivam. 16
Chylificationis exordium à saliva. 47
Cicatrices tollit saliva. 60
Ciborum salia dissoluit saliva. 42
Cicada non oritur à sputo cuculi. 126
Cingulum Mercuriale. 102
Compositio salivæ. 10
Conctatu salivæ serpentes villescunt. 54
Cur saliva exeat spumosa. 3.
Critica salivatio. 74
Curiosa salivatio. 71

D

DEffectus salivæ. 94
Deffinitio salivæ. 1
Delirium ex salivatione. 110
Descriptio grati eduli salivam movet. 16

Den-

Dentes fordeſcunt à faliva. 93
Differentia inter ſputum, & ſalivam. 5
Differt ſaliva à Lympha. 8
Domeſtici non utantur poculis Ægrorum. 66
Doringii Cogitatum de ſaliva. 34
Dubia circa ſalivam. 39
Dulcedo in ſaliva. 75

E

EMplaſtrum ex Mercurio. pag. 101
Emplaſtrum ex ſaliva. 61
Energia ſalivæ ex ſale. 15
Epilepſia curata inunctione mercuriali. 108
Etimologia ſalivæ. 1
Exputio præſervat à peſte. 61

F

FAſcinatio reppellitur à ſaliva. pag. 123
Febris uretico-ſputatoria. 73
Fermentatio ciborum. 49
Fermentandi vim habet ſaliva. 12
Fumus Mercurii movet ſalivam. 99

Galli

G

GAlli osculantur per consuetudinem. p. 120
Ganglia tollit saliva. 58
Genera vasorum salivæ quatuor. 27
Glandulę salivales innumeræ in palato, & faucibus. 33
Glandulæ salivales motu gaudent. 16
Glans plumbeus sitim sedat. 18
Gravidæ mercurii inunctionem tolerant. 109
Gustus quomodò fiat. 83
——— depravati historia. 76
——— est species tactus. 42

H

HÆmorrhagia à salivatione mercuriali. p. 112
Hemoroides curatæ à saliva. 57
Herpetem curat saliva. ibid.
Hominis saliva contrà serpentes. 52
Hydropis cura per salivationem. 109

I

ILlitus ex Mercurio. pag. 96
In Libidine abundat saliva. 16

In menſium ſuppreſſione valet ſaliva. 58
In Babtiſmate adhibetur ſaliva. 124
Innoxia mercurii aſſumptio. 103
Infantibus ſaliva cum cibis exhibetur. 60
Inventor mercurialis ſalivationis. 94
Iudei conſpuerunt Ieſum. 116

L

LIchenes curatę à ſaliva. pag. 56
Lites inter Blaſium, & Stennonem. 29
Lues Gallica curata per mercurium. 107
Lutum contrà Faſcinationem. 124

M

MEdici expuant in viſendis ægris. pag. 62
Membrana pituitaria quænam. 6
Mercurius movet ſalivam. 96
Mittere ſalivam in alium iniuria eſt. 117
Morbi ſalivæ. 66
——— orti ex mercuriali ſalivatione. 110
Morſus ſerpentis à ſaliva ſanatur. 53
Movere ſalivam quid ſit? 16
Mors ex unctione mercurii. 112
Mucus differt à ſaliva. 5
Mutus, & Cœcus ſanati à Chriſto. 56

Natura

N

NAtura morborum medicatrix. pag. 74
Nervi ad glandulas salivales pertingunt. 16
Nerveus succus non datur. 22
Nicolaus Stenonis inventor salivaliũ vasorum. 29
Nomen salivę prò stylo adhibetur. 124
Nova semper restant videnda. 20
Nuck invenit vasa salivæ. 31

O

OBservanda circà salivationem mercurialem pag. 98 106
Olfactus rei gratæ movet salivam. 17
Omnia apud priores non meliora. 19
Oscula expuenda. 120

P

PAncreatis succus differt à saliva. pag. 8
Panis masticatus chylescit. 48
Papillæ sunt instrumentm gustus. 42
Perpetua salivatio. 72
Pituitaria membrana. 7

Pri-

Privilegium salivæ. 55
Ptyalismus quid sit. 67
——— quotuplex. 68
Pueri tollerant vnctionem mercurii. 109
Pustulas abstergit saliva. 57

Q

Quatuor vasorum salivalium genera, & inventores. pag. 27
Quæsita nonulla circà salivam. 38
Quid indicet procul spuere. 118
Quomodo fiat gustus. 43
—— saliuam moueat mercurius. 104

R

Repudii signum sputum. pag. 118

S

Saliva in barbam stultitiæ signum. p. 116
—— Verminosa. 92
——— figit mercurium. 64
——— contrà febres. 58
——— vulnera glutinat. ibid

est

——— est cosmetica. 56
——— sedat sitim. 45
——— ad gustum facit. 41
——— deglutitionem facilitat. 40
——— à sanguine provenit. 24
——— Apopleticorum spumosa. 4
——— separatur a sanguine. ibid.
——— differt à sputo, & muco. 5
——— Mercurio associatur. 9
——— non est mera aqua. 11
——— miscetur omnibus alimentis. 9
Saliva alimenta dissolvit. 12
——— est solvens universale. 13
——— nec à chylo, nec à Lympha. 21
——— à Cerebro non provenit. 21
——— abundat in Libidine. 17
——— non est acida. 14
——— Syderum. 126
Salivatio lætalis. 72
Salivæ etimologia. 1
——— Secretio. 36
——— Usus. 51
——— materia non est à nervis. 4
——— Deffinitio. 3
——— nomina. 2
Scabies salivatione soluta. 74
Scorbutus curatus per salivationem. 109
Sputatores pallent. 68

Spu-

Sputatur morbus. 121
Sulphur dissoluit salem. 49
Symptomatica salivatio. 73

V

VAria de saliva, & sputo. pag. 115
Vasa salivalia noviter inventa. 27
Ventriculi glandulæ. 48
Vermes in saliva. 92
Vermes in sputo Cuculino. 126
Vini saliva quid? 125
Vipera per salivam tabescit. 55
Vlcera sanat saliva. 57
Vomitu instante abundat saliva. 18
Vox facilitatur à saliva. 46
Vnguentum ex mercurio. 96
Vsus salivæ in Alchimia. 64
Vsus salivationis Mercurialis. 94
——— salivæ humanæ. 40
Vuartonus inventor vasorum salivæ. 27

Mc